

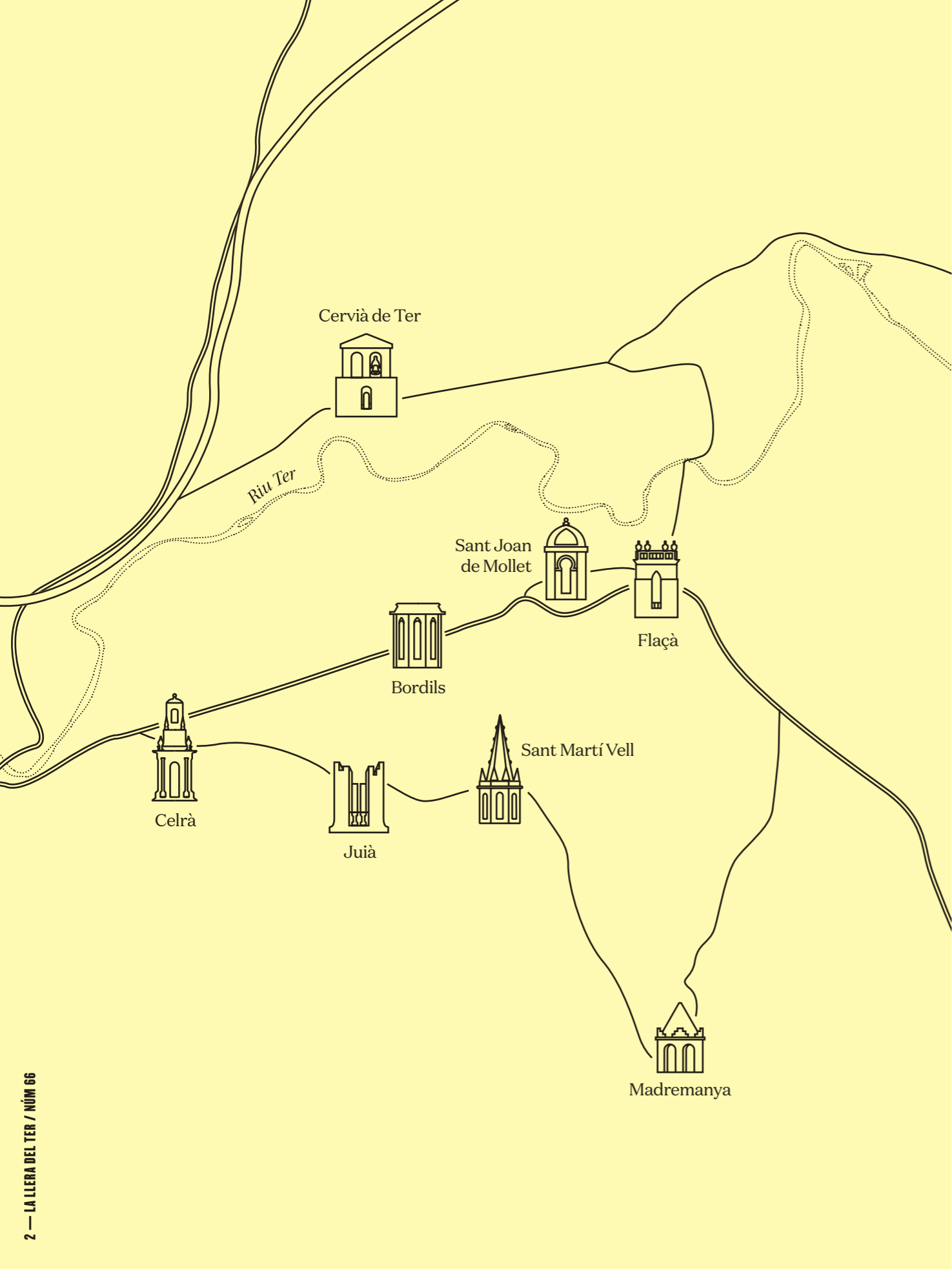

LA LLERA

NÚM. 66

La revista de
Bordils, Celrà,
Cervià de Ter,
Flaçà, Sant Joan
de Mollet, Juià,
Madremanya i
Sant Martí Vell

Estiu / 2023

La Llera del Ter
Estiu / 2023
Núm. 66

Col·laboracions:

Lau Alabau Juventench
Júlia Aleu i Pastor
Jordi Barrera Coll
Ferran Bertran Rafart
Èlia Borràs Güibes
Clàudia Bussé Rojas
Oleguer Cebrià Salvador
Carme Congost Escura
Xavier Cortadellas Gratacós
David Guixeras Olivet
Òscar Herranz López
Xevi Jou Viola
Pere Martín Sánchez
Mar Irazola Masfarré
Íria Masó Planas
Lluís Muntada Vendrell
Jesús Potrony Serret
Francesc Prat Figueras
Anna Presas Quintana
Maria Puig Parnau
Marta Puig Parnau
Pitu Pujol Vila
Paula Ros Congost
Telm Terradas Artigas
Miquel Terradez Valmaña
Nuri S. Sais
Eloi Sànchez Palau
Kateryna Shkarinska
Aniol Simon Surià

Cap de fotografia:

Martí Navarro Molina

Coordinació:

Mar Camps i Mora
Lia Pou Brugué

Disseny i maquetació:

Marta Montenegro Carreras

Correcció:

Anna Roig

Núm. 66

Estiu / 2023

EDITORIAL 04

LA IL·LUSTRACIÓ Marges d'aigua 06

CONSIDERACIONS DE FRONTERA Vol. VI / La juganera 08

AVUI EN DIA

- 12 Una 'tubabu' a Burkina Faso
- 16 Les bessones Tapia de Celrà
- 20 Escoltar el propi cos

L'ESPIELL

- 24 Paisatges escrits

TOT ENRAONANT

- 60 Carlota Gurt, escriptora
- 64 Raquel Moron, artista
- 68 Joan Cabarrocas de Celrà
- 72 Eudald Carbonell, arqueòleg

COSES D'ABANTES

- 80 Can Cinto, l'esbarjo bordilenc
- 84 La família Comalada de Flaçà
- 88 La fàbrica d'embotits de Ca l'Arpa

PENSAMENTS

- 96 Francesc Prat
- 98 Lluís Muntada
- 100 Xavier Cortadellas
- 102 Nuri S. Sais

Fotografies d'Èlia Borràs, Martí Navarro i Jesús Potrony

Pels corriols de la memòria

MAR CAMPS I MORA

Fotografia: Martí Navarro Mollina

Per què ningú, o molt pocs, han fet literatura del nostre paisatge? Cal que ens ho comencem a creure una mica, casonada. A la gent de la llera no ens sorprèn gairebé res del que veiem, perquè tenim la vista massa ben acostumada. La forma

particularíssima de cada campanar, les places majors i aquest llamp de masos, els pollancrecs atrapant el cel i amb unes arrels que s'aferrin terra endins. Arbres de ribera mil·limetrats, l'un al costat de l'altre, que beuen del Ter, i els pins i roures dels boscos que, des de l'altra banda, ens arreceren. I el santuari dels Àngels, que, siguis de quin poble siguis, més de riu o gavarrenc, des de casa teva el veuràs: una taca blanca, entre el verd de les muntanyes i el blau del cel. Com un far.

Quan vam tornar a impulsar *La Llera*, volíem fer literatura del paisatge. Que els nostres indrets es convertissin en prosa. I així ho fan en Francesc Prat, la Núria Esponellà, en Xevi Cortadellas i en Lluís Muntada a la secció "Pensaments". Aquest cop, però, dediquem el tema central, "L'espiall", als "Paisatges escrits". Joves col·laboradors de la revista ens donen la seva visió dels pobles des d'una mirada molt personal però que, alhora, ens pot interpel·lar a totes. Tradueixen en paraules aquestes imatges que, sovint, ens regalimen pels corriols de la memòria. Perquè els pensaments són fugissers i s'han d'escriure, perquè, si t'encantes, ja s'hauran escoltat: com l'aigua.

La Paula Ros ens explica que té un refugi, que és Bordils. Un poble que, diu, està format per "moltes línies rectes, com la carretera de Palamós i les cues de cotxes que s'hi fan els diumenges d'estiu, els carrers de Montserrat i d'Almeda [...] Tots acaben portant als camps i al Ban". En Ferran Bertran descriu Juià com una bellesa inacabada, com un "poble arraconat [...], on no és necessari passar-hi per anar enlloc". I la Kateryna Shkarinska fa referència a Cervià de Ter, amb un important patrimoni medieval, com un "diamant que s'ha d'anar polint".

La Júlia Aleu, de Sant Martí, rememora la seva infància des de les alçades d'un dels masos més emboscats, Can Valldemia: "Quan anava a l'escola, cada dia m'encreuava amb el ramat d'ovelles del pastor [...]. Em quedava embadalida, tant me feia que triguessin més del compte a passar [...]. El ramat es va anar fent petit, fins que va deixar d'haver-n'hi".

Però tampoc volem idealitzar el lloc d'on venim, d'on hem nascut. I menys ara, que s'ha posat tan de moda allò que la gent de ciutat en diu viure "al món rural". Alguns n'han marxat i només hi venen a veure la família o a passar els caps de setmana. I, aleshores, tenen una mena d'estira-i-ar-

ronsa amb la melangia, com l'Oleguer Cebrià de Mollet: "Arribo a l'habitació i m'envaeix un nou atac de nostàlgia, em passa sovint quan torno a casa [...]. De fet, hauria de dir 'a casa dels meus pares'. Perquè ja fa deu anys que en vaig marxar i, tot i les constants tornades, ja no la sento meva de la mateixa manera". Una mica com en Lau Alabau de Flaçà. Encara que visqui a Banyoles, sent un batec entre l'espatlla i el pit quan arriba a casa de la seva família: "Tota la vida he escoltat que Flaçà és un poble de pas: el fet de tenir el tren i els autobusos el converteix en efímer i passatger. Per a mi, res més lluny de la realitat".

Però també hi ha joves que, encara que vulguin, no poden tornar. L'especulació ens expulsa dels pobles. El cas més evident és Madremanya: un lloc per passar-hi el cap de setmana, però no per habitar-hi. A la Maria Puig li reca, això de no poder viure-hi: "Quan conec algú nou i em pregunta d'on soc, noto com el nom es remou al meu voltant i dins meu i m'omple tant que se'm diu sol. És com si pronunciés un conjur. No sé ben bé els poders d'aquest encanteri, però sé que dic ben bé la veritat: que soc de Madremanya".

I moltes hem hagut d'allunyar-nos un temps del poble natal per tornar-nos-hi a reconciliar. Vivint a Itàlia, vaig saber que el meu jaç era Celrà. Però també vaig aprendre, i això em va semblar molt alliberador, que hi ha pàtries que no triem, però que també podem ser d'allà on vulguem arrelar. Com la Kateryna, nascuda a Ucraïna, que ha fet de Cervià casa seva. Recorda la nit que, després d'un trajecte de 12 hores, va arribar al poble: era el 25 de setembre de 2002.

Això sí, sembla que totes les persones que han escrit aquests reportatges tenen un tema recurrent: el campanar, el seu campanar. I sembla estrany que no ens adonem com les *iclésies* defineixen els nostres pobles. Podem ser laiques i reconèixer-ho, no passa res. Tothom sap com és el seu campanar perquè encara no hi ha edificis prou alts que els tapin del tot. (I moltes agraim això de tenir un campanar a prop perquè ens canti els quarts i les hores. Encara que ens despertin de matinada.) I tothom, o gairebé, sap com és la *iclésia* del poble del costat. Ja ho cantava en Lluís Llach, que en aquest país petit, "des de dalt d'un campanar sempre es pot veure el campanar veí".

Marges d'aigua

Eixuts, vermells i aspres.
Ara regalimen.
Es desfan.

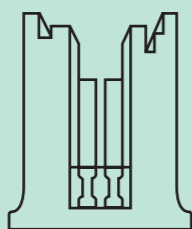
Esventrellats, però encara no cauen, s'aguanten.
Les arrels els hi surten enfora, ens envolten i ens estaquen a terra.

Nosaltres no correm amb l'aigua.
A sota, encara hi som.

MARTA PUIG PARNAU

ELOI SÀNCHEZ I TELM TERRADAS

La juganera

Passejant pel costat d'un riu, no hi llanceu, de tant en tant, una pedra? O quan veieu un cotxe que, passades les pluges saharianes, llueix una empolsinada marró, no hi dibuixeu algun insult per al pobre propietari? No us heu torçat mai la gorra cap a un costat per veure com us quedava? No heu practicat unes estocades a l'aire amb

el ganivet abans de posar-vos a tallar les cebes? Fins i tot en les tasques més compromeses, aquelles en què la professionalitat i l'ofici de l'executor donaran forma al món del futur, ens permetem alguna cabriola, un caprici, una mica de joc. Amb aquests rampells ens fem la vida més alegre. I així és com s'origina aquest plet entre la tecnologia i la

natura: un conflicte metafísic entre Bordils i Juià.

Però, abans, permeteu-me que us introdueixi la meua manera de veure el món. Jo soc el Límit i és des d'aquí que us parlo. Deu fer molts segles que vaig obrir els ulls, però posar mesura al temps no sempre ha estat el meu fort. Prefereixo l'espai, i hi visc a costa vostra, tot recreant-m'hi. No us en vanaglorieu, soc prou vell per haver habitat aquestes terres des d'abans de les vostres petjades. Aleshores compartia feixes, bardisses i muntanyes amb animals indòmits, i departia amb ells la divisió del paisatge. Ja hi havia fronteres al món, abans que en féssiu mapes, i allà naixia un riu, allà una gran obaga, més cap aquí un pujol d'una cara nevada que no deixa brotar el que fa vida a l'altra. Jo m'he imposat la feina de sempre recordar-vos que hi ha un espai eteri que brolla sense traves, i un amb la mort a l'altra banda. Però quan vau arribar, jo poc que m'ho esperava, i em vaig enretirar per veure com posàveu unes fites ben noves: eren com rocs primer, després féreu portar arbres, després xifres i noms en llocs visibles. Fins aquí s'estenien les terres conquerides des d'on vau iniciar el culte a la propietat privada.

A vegades conformàveu una nació més enllà de les muntanyes, altres una línia a terra marcava les penúries de gent en desbandada. Després –sempre després– us tancàveu en despatxos, a debatre els errors d'aquests límits d'*abantes*. Jo us observava amatent, i amb un somriure als llavis: de nit bé que em plaïa de convocar-vos vents perquè esborressin les marques; altres cops m'aventurava –amb més gosadia– a fer brollar del mar un illot nou de trinca, i deixar en paper mullat els vostres vells contractes. I, així, a poc a poc, entre les vostres parcel·les i els meus jocs de mainada, anàvem conformant-li a cada poble un caràcter.

Així mateix va passar en el cas que ens ocupa. La divisió entre Juià i Bordils, ja des de temps antics, va quedar fixada a la via del tren. Però no tot el traçat segueix aquesta lògica cartesiana. Els extrems d'aquesta frontera es reblinquen com els bigotis d'un forçut. Sabeu on és l'extrem occidental d'aquesta frontera? Al costat d'aquella torreta indigna que ningú sap per a què serveix, cinc metres al nord de la carretera. Des d'allà, traço una corba oberta per anar a buscar la via darrere l'aparcament de Can Xapa. I us preguntareu el perquè d'aquesta frivolitat. Ben senzill: vaig provar d'ordenar el món.

Una empresa de cria d'arbres, no hi ha negoci amb unes arrels més antigues. I, a l'altra banda de la línia invisible, el símbol d'una nova era postindustrial, la força motriu del futur, una empresa d'energies renovables. Jo no podia consentir que aquestes dues finques, veïnes, però que no podrien representar conceptes més oposats, compartissin un mateix municipi. Aquesta diferència havia de marcar els caràcters dels dos pobles contigus. Bordils, quedant-se amb els vivers, representa ara una oda a la tradició, una petita arcàdia a la vora del Ter, una terra idíl·lica on l'amor per la natura actua com a guia moral de totes les activitats humanes. Per la seva banda, el municipi de Juià esdevé la promesa del canvi, un far d'esperança tecnològica humanista per guiar les generacions venidores a través del progrés, l'emprenedoria i el coneixement. En quedar aquest negoci al costat de Juià, el poble exerceix el rol d'aquelles terres somiades pels pioners, sobrades d'espai per construir-hi grans polígons i amb una política liberal que atregui el talent informàtic internacional per esdevenir el Silicon Valley de la llera.

Amb aquesta ordenació vaig mirar de llançar un missatge al món, fer que les persones preocupades per l'extinció de les abelles i el cultiu de calèndula se sentissin atretes per un poble, mentre que les persones amants de la domòtica extrema i propietàries de criptomonedes fossin cridades a viure a l'altre. I, d'aquesta manera, fomentar la convivència, millorar la ciutadania i fins i tot –qui sap?– solucionar el problema demogràfic fent pujar la natalitat d'ambdues viles. I, amb l'efectivitat del meu pla encara per avaluar, us aviso que si la meua astúcia us sembla maquiavèl·lica, prepareu-vos, perquè això només és el començament.

Pot ser que no a tothom li plaguin els meus esquemes. Però si us ho explico és per fer-vos partícips del meu joc. A voltes submís i sovint capriciós, em serveix per donar al món no pas l'explicació que *té*, sinó la que jo hi *veig*. I com que darrere de cada decisió, per intuïtiva que sigui, hi ha un bri de reflexió, jo ara us pregunto: quina és la vostra proposta? Si poguéssiu traçar una línia que dividís el món, respectada per tothom, on la faríeu? Més enllà dels primers impulsos populistes, penseu i fabuleu, simples mortals, si jugant amb el meu traçat seríeu capaços de millorar la vostra vida~

12
Una 'tubabu'
a Burkina Faso

16
Les bessones Tapia
de Celrà

20
Escoltar
el propi cos

AVUI EN DIA

ÈLIA BORRÀS GÜIBES Fotografia
Èlia Borràs Güibes

Una 'tubabu' a Burkina Faso

Els mitjans posen el focus allà on hi ha problemes i precisament aquest país de l'Àfrica occidental travessa una crisi política, de seguretat, alimentària i climàtica sense precedents. Però com s'explica això i com moure's per una Burkina Faso tan exigent i complexa?

Un grup de nens juguen o es passegen amb un carro que s'utilitza per recollir escombraries ↑

Burkina Faso és un país situat al cor del Sahel, el cinturó desèrtic que divideix el continent africà entre el Magrib i l'Àfrica subsahariana, i també casa meva. A més de la típica llista de viatge -repel·lent de mosquits, roba de cotó o fotocòpies de la documentació-, també vaig afegir a la llista "ser discreta". És la recomanació que em va fer la pe-

riodista Mònica Bernabé, que ha treballat i viscut a l'Afganistan com a corresponsal *freelance*. Ser discreta a Burkina Faso és molt complicat, perquè la cabellera rossa ressaltava d'una hora lluny i, per tant, l'única manera de ser-ho és adaptar-te als costums i la manera de fer del lloc. Així, el caminar o la mirada poden determinar si coneixes o

↑ Va haver de marxar del seu poble a causa de la violència gihadista i una família del sector 22 de Bobo-Dioulasso l'ha acollida. Durant l'entrevista només diu el nom de la seva filla, Judith, i un home parla per ella. La situació de les dones desplaçades és d'extrema vulnerabilitat

no el territori. Per exemple, és igual d'important saber clavar la mirada a l'horitzó com abaixar-la quan cal. No sempre es pot mantenir l'orgull en una societat en què reconèixer l'autoritat et pot obrir moltes portes. "Ani sogoma!" ('Bon dia!' en llengua julà), dic a tothom amb qui m'encreuo pel carrer de bon matí. I continuo: "I kakènè wa?" ('Com estàs?'), "So mógôw do?" ('I la família?'). "O ka kène" ('Tothom està bé'), es respon. Així, sense esperar una resposta diferent, t'adreces al veïnat. Canviar el "bonjour" ('bon dia' en francès) per la llengua pròpia de la regió arrenca simpaties en un país on conviuen unes seixanta ètnies diferents.

"Tubabu!, tubabu!" ('Blanca!, blanca!'), criden els nens al carrer quan et veuen passar. Ser blanc ve carregat d'una idea associada a la fortuna i també a la sospita. "Què hi fa aquesta *tubabu* aquí?", es pregunten en veure'm.

A la ciutat de Bobo-Dioulasso, a l'oest de Burkina Faso, hi viuen entre 900.000 i 1 milió de persones. El cens no és del tot exacte, i menys després de l'arribada de persones desplaçades internes que fugen de la violència que es viu a la regió nord, el Sahel, el centre-nord, l'est i Boucle du Mouhoun, pràcticament el 50% del territori burkinès.

L'Abibata n'és una. Va haver de marxar del seu poble, Namsiguia, a la regió centre-nord de Burkina Faso, quan encara no caminava. La seva mare, la Zanata, la va dur a l'esquena al llarg de 500 quilòmetres fins que van arribar a la ciutat de Bobo-Dioulasso. Li toco la panxa a la Zanata, que torna a estar embarassada, i riu i s'aparta, com si allò no anés amb ella. Fa un any que viu a la ciutat de Bobo-Dioulasso amb un grup de dones desplaçades internes. Entre totes aconsegueixen pagar el lloguer de 15.000 francs (23 euros) per una casa

de només una estança i que està en construcció. La Zanata és un número més dels 2 milions de persones desplaçades internes (un 10% de la població) que es comptabilitzen a Burkina Faso des que va començar el conflicte, el 2015. Els grups terroristes afins a Al-Qaida i Estat Islàmic operen des de llavors al país. La seva estratègia consisteix a arribar a pobles de zones rurals i aconseguir el control de les carreteres, el bestiar, el comerç i, sobretot, aconseguir atemorir la gent perquè no truqui o avisi l'exèrcit. El cap del poble és la màxima autoritat, que pot decidir on comença i acaba casa teva i també resoldre conflictes interns de la comunitat. En aquests casos, els terroristes el desternen o acaben matant-lo per demostrar que són ells els que manen allà.

La població viu entre l'espasa i la paret, ja que després és l'exèrcit el que els culpabilitza de no haver informat a temps de la presència de terroristes. L'expansió del gihadisme arriba fins al 60% del territori burkinès i també als veïns Mali i Níger. De fet, la zona anomenada "de les tres fronteres", on limiten els tres països sahelians, està fora de control de qualsevol estat.

La Zanata, però, no vol tornar al seu poble. Quan li pregunto pel seu marit, tampoc respon i abaixa la mirada. Molts homes es veuen obligats a unir-se als grups terroristes per defensar la seva pròpia vida. Així, les dones desplaçades internes també se les titlla de ser observadores i còmplices de la violència.

Avui m'he trobat l'Abibata, que ja camina, menjant fruits de *nére*, una pellofa molt semblant a la garrofa. Ja fa un any que ens coneixem i forma part del meu dia a dia a Bobo-Dioulasso.

BUSCAR LA CASA

"Com a bon exemple de qui viu fora de la seva pàtria voluntàriament, vaig començar a passar molt de temps a les cafeteries", diu la protagonista del llibre *La possibilitat de dir-ne casa*, inspirat en l'excorresponsal de TV3 a Beirut Txell Feixas.

Així, també construeixo un circuit d'espais que no només m'aviven els sentits, sinó que em permeten conèixer les manies i els plaers burkinesos. Aquí no hi ha cafeteries, però sí un bar que em recorda Ca l'Àlex, bàsicament perquè és l'únic on pots demanar una copa de vi i hi ha una barra de bar. I és que els *maquis* (com s'anomenen els bars

populars) es limiten a ser un reguitzell de taules a l'aire lliure on demanes o bé una ampolla de vi o una cervesa –de litre– acompanyada d'un pollastre a la brasa, que, per mantenir-lo en les millors condicions –a falta de neveres–, degollen i desplomen a l'instant.

També hi ha la gelateria Dany Ice, que, tot i tenir una minsa oferta de quatre gustos –xocolata, vainilla, pinya i maduixa–, em transporta a un vespre a La Jijonenca del passeig de Sant Antoni amb la meua àvia. Però tot això no surt a Google, ni tampoc que a les nits costa dormir perquè un balàfon –un tipus de xilòfon africà– sona de lluny. La vida a Burkina Faso és múltiple i calidoscòpica, i per sobre de tot et regala temps i possibilitats. La mitjana d'espera en un *maqui* és d'uns quaranta-cinc minuts. Què fas mentre esperes el menjar? Em sorprèn quan tinc una videotrucada, o una reunió amb algú de fora de Burkina Faso, i s'excusa perquè va cinc minuts tard. Què són cinc minuts? L'espera i la paciència regnen en un món on la probabilitat de l'inesperat és cada dia probable. Llavors el temps s'estira i s'arronsa sense presses, aquí a Burkina.

"Hem de triar entre que pocs beguin xampany o que tothom tingui aigua potable", és una de les citacions més recordades del líder revolucionari Thomas Sankara, que va ser president del país entre el 1983 i el 1987. Conegut com el Che Guevara africà, va canviar el nom d'Alt Volta –donat pels colonitzadors– pel de Burkina Faso, que significa 'el país dels homes íntegres'. A més, unia les dues ètnies principals del país, ja que *Burkina* significa 'íntegre' en llengua moore i *Faso* es refereix a la 'pàtria' o el 'territori' en llengua julà.

Després del meu primer viatge, el 2021, escrivia a l'avió: "No importes gaire. Només et coneixen quan algú et corromp". Burkina Faso no és un safari. Tampoc s'assembla a la pel·lícula *El rei lleó* i la majoria de gent no sap què vol dir "hakuna mata-ta". Tampoc és un oasi, ni molt menys un destí turístic. Però, avui, jo volia parlar de per què és casa meua, encara que sigui per un temps. I explicar una veritat que intento descriure entre línies als reportatges mentre parlo de tot allò que la fa estar dins l'agenda dels mitjans, com la violència, un cop d'estat o la pobresa. I *La Llera*, que és la meua casa del periodisme, allà on el temps tampoc corre, em permet escriure un tros de veritat molts cops escapçada per les presses i la poca paciència 🙌

ÍRIA MASÓ PLANAS Fotografia
Martí Navarro Molina

Les bessones Tapia de Celrà

Les dues germanes ara mateix ho "peten": la Sandra s'ha endut un Goya com a productora de la pel·lícula "As bestas" i la Tania, periodista, és corresponsal a Madrid del programa "Planta Baixa" de TV3

La Sandra i la Tania Tapia són dues bessones nascudes a Celrà però arrelades a un petit poble de Granada, Caniles. Són la generació de l'últim vuitè de L'Aulet, i la primera generació catalana de família andalusa.

Els seus pares es van conèixer al poble granadí i llavors el pare va haver d'anar a fer el servei mi-

litar a Sant Climent Sescebes. Un cop acabat, van decidir establir-se aquí perquè, entre altres coses, els van oferir feina a la Panasonic. De fet, gràcies al servei militar elles són celranenques.

Sempre que hi havia vacances escolars anaven a Granada a veure la família i, quan van ser una mica més grans, van començar a fer amics al poble, que

avui dia encara conserven. Per això, es defineixen com "catalanes, de sang andalusa i criança universal". Com bé diuen, es van quedar el millor de cada casa.

La Sandra era una nena bastant curiosa i molt estudiant, però tenia clar que no volia avorrir-se a la universitat. Li agradava molt la cultura i, en par-

ticular, el cinema. Per això va decidir estudiar Comunicació Audiovisual a Barcelona.

Les pràctiques de l'últim any de carrera les va fer en una productora de cinema que justament aquell estiu iniciava un rodatge. Els va agradar tant que se la van quedar i va acabar la carrera mentre treballava en el rodatge. Això li va fer

La Tania i la Sandra Tapia ↑

veure que volia dedicar-se a la producció, allà on es decidien les coses (el guió, el càsting, el presupost...), i a poc a poc va anar fent camí des del rodatge fins a la productora on treballa.

L'any 2009 va començar a treballar a Arcadia Motion Pictures, on segueix actualment, i també imparteix classes en diverses universitats.

Amb aquesta productora va guanyar el seu primer Goya, el 2013, amb la pel·lícula *Blanca-nieves*, i ara, deu anys més tard, ha guanyat el segon amb *As bestas*: "Fa una mica de respecte presentar-te a premis tan importants, però ho fas per reconèixer tota la feina de l'equip i de la productora. El que més m'agrada és que la gent ha començat a posar en valor què vol dir ser productora i què significa produir una pel·lícula. I, sobretot, pel que fa a algunes noies més joves a

qui faig classe, que em veuen com un referent. Aquests premis són un reconeixement, per part de la indústria i de la premsa, de la feina ben feta. Al final, m'ha fet molta més il·lusió per la gent que tinc al voltant. El cinema és una professió molt sacrificada, és una indústria cultural que dona feina a moltíssima gent. El premi el vaig recollir jo, però és una feina d'equip."

La Sandra ho tenia molt clar, però la Tania gens. Totes dues van sortir de l'institut amb matrícula d'honor i la Tania també tenia molt bones notes a la selectivitat. Podia escollir la carrera que volgués, però ella no sabia què triar: "Eren tres quarts de dotze de la nit i estava davant de l'ordinador quasi plorant perquè no sabia què escollir."

La Tania va fer el treball de recerca de final de batxillerat sobre la Fàbrica Pagans. Els arxius

s'havien cremat anys enrere i quedaven molt pocs testimonis vius, per això va decidir reconstruir oralment la història de la fàbrica.

Al final, la Tania va decantar-se per fer Periodisme, arrossegada pel factor de la seva germana, que tenia molt clar que se'n volia anar a Barcelona: "Encara recordo que hi havia una guia que es deia *La guia de l'estudiant* en la qual podies consultar on es cursaven totes les carreres a Catalunya. Vaig descartar totes les que s'estudiaven a Girona i vaig escollir Periodisme, tot i que sabia que no era una carrera amb gaire sortides."

Quan va acabar Periodisme, va fer un postgrau de Ràdio a la Universitat de Girona en què col·laborava la Cadena Ser: "Tot va començar perquè es casaven els reis actuals i nosaltres havíem de fer els esports, però em van demanar que fes una narració del casament i em vaig indignar una mica (perquè jo era republicana). Després d'això, em van fitxar per retransmetre el bàsquet i vaig estar tres anys amb l'Akasvayu Girona. Llavors vaig estudiar Publicitat i Relacions Públiques i vaig començar a treballar a l'ACN."

L'any 2017, la Tania va ocupar-se de tot el judici del procés a Madrid i també va fer col·laboracions d'analista per a ETB, la televisió basca. Actualment, la Tania treballa de redactora al programa *Planta Baixa* de TV3 i d'analista a *El Matí de Ca-*

"Hi ha molta gent que no em veu, però que m'escolta a la ràdio, i molt sovint ens confonen amb la Sandra o a l'inrevés. D'anècdotes de moments de confusió, en tenim un munt"

— Tania Tapia

talunya Ràdio i al *Via Lliure* de RAC1.

La Sandra i la Tania fan gala de l'origen que tenen i trenquen tòpics. Volen posar en relleu que han arribat on són perquè els seus pares van prioritzar sempre la seva educació per davant de qualsevol cosa. Totes dues són exemple del fet que, si t'esforces i prens les decisions correctes (que moltes vegades és fer-ho per adonar-te que t'has equivocat), pot arribar el fruit.

La reivindicació del poble és cada vegada més important per a elles, i estan molt orgulloses de

"La següent lluita que tenim com a societat i, particularment, des de l'audiovisual i el cinema, és la classe. La gent d'origen humil ha de poder arribar al cinema"

— Sandra Tapia

venir d'on venen: "Per això, cal posar en valor la igualtat d'oportunitats i l'escala social, no per cognoms, sinó per meritocràcia pròpia, la meritocràcia de l'esforç. Les polítiques de gènere han fet que les dones, per fi, puguin ser on són", diu la Sandra. Totes dues han posat en relleu la igualtat d'oportunitats i el reconeixement i la visibilitat per a les dones en la indústria del cinema i en el món del periodisme.

EL LLEGAT DE L'AULET

Les dues germanes ressalten el fet que, de Celrà, n'ha sortit molta gent de l'àmbit cultural gràcies al teatre de L'Aulet. Els agrada molt parlar de l'escola, on feien assemblees i tenien un bosc al pati: "L'Aulet ens va ajudar molt de forma creativa, però, sobretot, ens va educar com a espectadores. El fet d'anar des de ben petites al teatre va fer que aprenguéssim a respectar els companys. No era cap competició, quan hi havia teatre era un dia festiu."

La Sandra recorda perfectament l'olor i la sensació d'estar darrere la cortina, veient com s'emplena el teatre. Aquí va descobrir que li agradava estar al darrere i no al davant. En canvi, la Tania recorda que no es posava gens nerviosa.

També rememoren amb delit en Josep Maria Uyà, aquell professor de secundària que els va descobrir l'amor per la literatura. "De l'Uyà, en tenim aquest record, la guspira de la llibertat i l'amor per la literatura. Ell tenia la capacitat de fer-te sentir atracció per una cosa que en aquell moment potser no teníem. Era una transmissió de valors, i ens va ajudar a formar-nos com a persones."

Així doncs, els records de Celrà de totes dues estan relacionats amb la cultura i l'educació: "Celrà ha continuat fent aquest camí amb aquesta base associativa, cultural, educativa... i, segurament, si no haguéssim nascut a Celrà, no seríem les mateixes persones." ☺

↓ Una plaça de l'Església plena per escoltar el pregó de les germanes Tapia a la Festa Major de Celrà d'aquest 2023

MAR IRAZOLA MASFARRÉ Fotografia
Aniol Simon Surià

Escoltar el propi cos

Laura Batlle Masó, biòloga humana: “El desconeixement del nostre cycle menstrual condiciona la nostra manera de viure”

El 6 de març de 2022 apareixia a Bordils un mural en què es llegia la frase d'Angela Davis “Feminisme és la idea radical que les dones són persones”. Era la presentació de l'Assemblea Feminista, que naixia aquell mateix any i que agrupava diferents dones dels pobles de la llera del Ter. Una bona notícia enmig d'un any que batia rècords d'assassinats masclistes i de violències sexuals denunciades.

De la creació d'aquest espai de trobada i de lluita, en parlarem detingudament en una altra ocasió.

Avui qui pren la paraula és la Laura Batlle Masó, que ens parlarà sobre la manera que tenim d'entendre i conviure amb el nostre cycle i sobre com el patriarcat ha condicionat la nostra manera de viure i expressar la sexualitat. Per què les dones desconeixem el nostre propi cycle menstrual? Per què se'ns imposen les pastilles com a mètode anticonceptiu? Quins beneficis té conèixer i entendre el que ens passa? Què hi tenen a veure el capitalisme i el patriarcat? Sobre tot això, i més, reflexionarem amb ella.

La Laura Batlle Masó té 29 anys i és de Cervià de Ter. Va estudiar el grau de Biologia Humana a la Universitat Pompeu Fabra, el màster en Anàlisi Clíniques a la Universitat d'Uppsala (Suècia) i el doctorat en Biomedicina a la Universitat Pompeu Fabra. S'ha especialitzat en bioinformàtica i anàlisi de dades. Actualment, treballa a la Vall d'Hebron, on analitza dades genètiques de nens i nenes amb problemes al sistema immunitari.

CAPITALISME I PATRIARCAT

El defecte ve de fàbrica: capitalisme i patriarcat són les dues cares d'una mateixa moneda. Preguntem a la Laura si pensa que el sistema patriarcal condiciona la relació que les dones tenen amb la sexualitat.

“La sexualitat de la dona continua sent un tema tabú, i tot i que s'ha guanyat llibertat per parlar-ne, sovint costa trobar els espais per fer-ho

sense sentir-nos jutjades o avergonyides. Crec que cal aprofitar el moment en el qual estem, amb un gran accés a tota mena d'informació, per empoderar-nos, recuperar les eines per entendre la nostra sexualitat i viure-hi en sintonia. La sexualitat de les dones es continua presentant en molts casos enfocada als homes, sense centrar-se en el propi plaer. Això ha de canviar, i una bona manera de fer-ho és conèixer com funciona el nostre cos, que és allò que ens agrada i com ho podem viure.”

“La sexualitat de les dones es continua presentant en molts casos enfocada als homes, sense centrar-se en el propi plaer”

També en la imposició del ritme productiu i en l'homogeneïtzació dels processos reproductius, la lògica del sistema capitalista impera. Sempre, des de ben petites, hem sentit que adaptar el ritme de vida quan menstruem és un signe de debilitat.

“La nostra societat busca una model de productivitat molt alta i lineal. Prenem cafè, sucre i altres estimulants per poder rendir al màxim durant el màxim temps possible. Aquest ritme és insostenible i crec que ens trobem en un moment en què s'està fent molt present. Pel que fa al cicle menstrual, això és totalment incompatible, de manera que se'ns ha ensenyat a viure ignorant els nostres senyals interns i intentant apaivagar els efectes de cada fase del cicle per mantenir-nos 'estables.”

Enfront de les insistents pressions d'un sistema que ens voldria disgregades i mudes, apareix la resistència de trobar espais comuns, de teixir nexes, de compartir mirades.

“Parlar de cicles menstruals i fertilitat no sempre és fàcil, més encara quan hi ha hagut desajustos o problemes que ens fan sentir diferents de la resta. Compartir experiències amb altres persones ens ajuda a ampliar l'horitzó, conèixer altres realitats i comprendre la diversitat que ens envolta. Saber que el nostre cicle regula part de les nostres emocions i el nostre estat físic ens pot ajudar a entendre'ns millor, ser més amables amb nosaltres mateixes i adaptar el nostre estil de vida al nostre ritme interior. Això és bastant complicat en el món

en què vivim, on s'assumeix una estabilitat i una producció lineal. La revolució implica frenar i mirar endins, re-connectar amb el que el nostre cos ens diu i deixar-nos espai per sentir i estimar-nos.”

(CO)RESPONSABILITAT

Se'n parla sovint, ara, de responsabilitat afectiva, de la necessitat d'entendre que els nostres actes tenen conseqüències sobre els altres. També, i malgrat que sembli evident, en l'àmbit reproductiu. La lògica patriarcal té un paper essencial en aquesta assumpció de les responsabilitats reproductives (o contraceptives, més concretament) i n'analitzarem algunes dades.

El període fèrtil d'una dona és de 4 dies mensuals al llarg d'aproximadament 33 anys, mentre que el dels homes és de 30-31 dies mensuals al llarg de més de 50 anys. Tot i que la lògica ens hauria de portar a afirmar que la responsabilitat de la contracepció hauria de recaure en qui més possibilitats té d'engendrar, això no és ni de bon tros així. Durant l'any 2022, segons l'informe sobre mètodes anticonceptius de les Nacions Unides, un dels mètodes més emprats, amb més de 100 milions d'usuàries arreu del món, era la píndola anticonceptiva femenina.

“La concepció i l'anticoncepció són una responsabilitat compartida. Des del meu punt de vista, en les relacions sexuals, hi ha d'haver acord tant en allò que s'està fent com en allò que en pot derivar. En l'àmbit de la concepció, no pot haver-hi pressió sobre un dels membres de la parella per a una fecundació exitosa, ja que és una funció biològica que no podem controlar directament. En l'anticoncepció, això és diferent. Actualment, tenim diversos mètodes per conèixer la nostra fertilitat i evitar fecundacions no desitjades. En les dones, hi ha un gran ventall de mètodes anticonceptius hormonaus, que alteren el nostre cicle evitant l'ovulació. Això comporta molts canvis físics i emocionals no desitjats, i s'ha de tenir en compte a l'hora d'eleger-los com a mètode anticonceptiu. En les últimes dècades, s'ha abusat dels anticonceptius orals, un gran percentatge de dones joves n'ha pres en algun moment de les seves vides. Tot i que compleixen la seva funció anticonceptiva, ser conscients de quins són els seus mecanismes d'acció, efectes secundaris i riscos és molt important a curt i llarg termini.”

També resulta curiós que múltiples estudis hagin descartat l'ús de píndoles anticonceptives masculines al·legant els efectes secundaris que aquestes podrien tenir, en un exercici de cinisme que passa per alt les ja comprovades alteracions que la píndola femenina provoca en les dones. També la salut incorpora de manera prioritària el biaix de gènere.

“En l'àmbit de la sanitat pública, el model actual es basa en la solució de símptomes. En casos de cicles irregulars, encara és difícil trobar professionals que optin per un model holístic o integral en què s'avaluïn aspectes com el descans i l'alimentació per resoldre la simptomatologia.”

La Laura fa que una qüestió tan complexa i alhora tan silenciada i jutjada com és la sexualitat i les relacions de poder que s'hi generen esdevingui un tema de debat en què et vingui de gust participar. No ens alligona, comparteix. I ens recorda el que ja sabem: que si volem que la realitat canviï, haurem de canviar tots nosaltres. Si alguna cosa ens ha ensenyat el feminisme és que les lluites són compartides i que mai s'acaben ♀

Laura Batlle, doctorada en Biomedicina, està especialitzada en bioinformàtica i anàlisi de dades ↓

L'ESPIELL

Paisatges escrits

Un recorregut pel nostre paisatge quotidià a través de la mirada, els records i les paraules de joves que han nascut o que han arrelat als pobles de la llera. Alguns, ara, s'han instal·lat a la ciutat; altres no poden viure aquí perquè no es poden permetre llogar-s'hi una casa.

I molts, algun cop, han hagut de marxar del poble per tornar-lo a idealitzar. Acompanyeu-nos a fer una llarga passejada per aquells indrets que tothom enyora quan és lluny d'aquí: el riu, el bosc, la *iclésia*. Us assegurem que passareu una molt bona estona.

PAULA ROS Fotografia
Martí Navarro Molina

Tinc un refugi i és Bordils

Imaginar Bordils com a espai, amb les seves formes i colors, se'm fa relativament senzill

Em venen al cap moltes formes geomètriques. Moltes línies rectes, com la carretera de Palamós i les cues de cotxes que s'hi fan els diumenges d'estiu, els carrers de Montserrat i d'Almeda, que porten al poble no tan recte i ordenat, el passeig d'Aimeric, el carrer de la Creu, el del Migdia, el del barri de les Hortes...

Tots acaben portant als camps i al Ban. Camps ara plens de fileres rectes de pomeres i també d'arbres dels vivers, que creixen aquí per marxar després. I encara més files, la de plàtans a Can Coll i les dels pollancre que formen el Ban, hipnòtic, que sembla no tenir fi si volem mirar més enllà. M'atreviria a dir que és una de les característiques que defineixen millor aquesta contrada.

També trobem línies en molts camins, als recs, a la mateixa séquia Vinyals i a la via del tren al seu pas pel poble, a l'escola i al campanar, octagonal i imponent. En canvi, el que no és gens ni mica recte és el riu, el Ter, que sempre queda lluny del poble però alhora sempre l'ha definit tant. Com el fet que és l'únic poble d'aquest costat de la llera del Ter que no té bosc.

I en colors? Bordils, com arreu, depenent de l'època de l'any és d'uns colors o d'uns altres. Però a la tardor ressalten els carrers del Padró, del Torrentó i de Montserrat, ben encatifats de vermell; a la primavera, el groc de la mimosa de Can Prim, el lila d'algunes glicines, com les de Can Torra, el

blanc de les pomeres de Can Pou i els vermells i fúcsies dels vivers, i tot l'any també els cels dels capvespres, que ho tenyeixen tot de molts colors. Però la gamma cromàtica bàsica de Bordils, per descomptat, són totes les tonalitats de verd que em pugui imaginar, també grisos i terrosos, i el blau clar del cel.

Línies rectes, poques corbes i els verds i marromosos creen una composició plana i tranquil·la, sense gaire desnivell, com és el poble. Indrets on passejar, conversar, reposar i pensar es fa senzill, i em pregunto si ho veien i ho feien així els bordilencs i les bordilenques d'abans, de molt abans. Potser és cosa d'ara i dels temps frenètics en què vivim, que ens han portat a buscar aquests espais per respirar i contemplar, i a valorar tots aquests camins i l'entorn que habitem.

Si rumio en el meu abans, recordo passejar fins a l'hort de l'avi per estendre-hi la roba, parar la fresca amb l'àvia sota casa seva amb les cadires plegables de càmping, baixar a jugar a la plaça del poble amb la poca mainada que hi vivia llavors o anar fins a la plaça dels Lledoners com a excepció, a veure els peixos que hi havia a la bassa que ara és jardinera. Tot ben a prop del que llavors era casa seva i ben diferent del que més endavant descobria anant amb la bicicleta amunt i avall.

En aquell llavors, la Palanca semblava lluny i era fins on podíem anar. Punt de trobada on tants infants i joves ens hem remullat els peus, hem passat ràpid per l'aigua amb la bicicleta i hem vist trontollar i apedaçar el pont estret que hi ha. Quin canvi i quin greu el dia que van tallar els grans plàtans a tocar de la passera! Es va convertir en un lloc ben diferent i menys acollidor del que era.

Després de la Palanca, va arribar la descoberta dels Arbres Blancs, com a refugi. Un espai recollit que formen els arbres posats gairebé en forma de cercle. Arbres observadors, amb els troncs alts que s'enfilen plens de cicatrius en forma d'ulls. Uns ulls que m'atreveixo a dir que m'han vist créixer. Refugi que, tot i estar a la intempèrie, ens va acollir en l'adolescència. Hi vaig llegir, estudiar, cantar, contemplar la llum i el pas de les hores dels capvespres, fotografiar, aprendre a estar en silenci i, sobretot, conversar. Però, per sort o per desgràcia, els Arbres Blancs només tenen ulls, no orelles.

En les passejades amb bicicleta, i més endavant també amb la càmera de fotografiar, arribàvem també al majestuós Roure, a l'Alzina i algu-

na vegada també als pobles veïns de Celrà i Sant Joan de Mollet, passant sempre pels camps i pel Ban amb una tranquil·litat ja gairebé inexistent. Entre picades de mosquits, pomes per berenar i molta innocència i curiositat, vam anar aprenent a observar i mirar el món i l'entorn, a través de la llum i com aquesta el fa canviar. Bordils, en aquell moment, em va permetre saber trobar la bellesa i la simplicitat en allò més proper, més quotidià.

I en aquest anar creixent no he deixat de situar-me i ressituar-me en el mateix poble. Des de noves perspectives i sense deixar de descobrir i redescobrir racons. Com per exemple el riu, que evidentment coneixia, però que sempre quedava tan lluny. El temporal Glòria ens el va apropar (m'atreveixo a dir que a molta gent) de nou i des de llavors han vingut moltes passejades, per veure com anava canviant l'espai, intentant recordar com era abans i procurant no perdre'ns pels camins que ens hi porten.

Més enllà de descobrir el poble com a espai, la relació amb ell també ha anat canviant per les persones que hi viuen i hi conviuen. El que passa al poble també ens ha fet ser qui som, i en conjunt el fa ser com és avui. Perquè el poble és la seva gent, el que hi passa i com s'hi viu. Que, encara que no hi hagi nascut, que només hi dormis o t'hi passegis, pel carrer encara ens saludem, i això és molt de poble.

Parlant del que passa al poble, doncs, és complicat no pensar en la Pista Vella, que tants actes i festes majors ha acollit, des de sardanes fins a nits d'agost ballant i fent xerinola amb coneguts i amics. Tampoc es poden passar per alt els cafès i vermuts a la plaça del Poble, a Can Sipi, que, tot i anar canviant, quina alegria i vida que dona!

Un altre lloc que mou i ha mogut molta gent és el Pavelló Blanc i Verd, i ara també el Torrentó, amb l'esport com a motor. El "camp de futbol" on vaig aprendre a anar en bicicleta (i ho poso entre cometes perquè sempre he dubtat de les condicions en què es troba per jugar-hi bé), aquí, queda fora de joc gràcies a l'handbol i el voleibol. El vòlei, impossible no parlar-ne en pensar en Bordils, l'esport que m'ha brindat i regalat tantes alegries, amistats, aprenentatges i bones estones. I, encara que no sempre hàgim omplert les grades, amb els anys ho hem aconseguit. Posant sobre el mapa voleibolístic el nom del nostre poble i sempre somiant, fent equip, persistent i gaudint.

Mirant amunt/aixecant la mirada
des dels Arbres Blancs ↑

I, malgrat ser un poble petit, podria seguir anomenant llocs on passen i hi han passat coses, on es troba la gent. Com per exemple l'Ajuntament Vell, amb les classes de música; el Casal, amb actes culturals o les classes de country quan estava de moda; la Llar de Jubilats, amb el bingo i els jocs de cartes, o l'espai de l'Ateneu Popular la Pioixa, per on tants joves hem passat i participat. De ben segur que, almenys en algun d'aquests llocs, algun llerenc o llerenca hi té algun record.

Sens dubte, però, el lloc on més hores he passat, com la majoria de bordilencs i bordilenques, i que ara fa que entengui, vegi i visqui el poble (i, per què no?, el món també) com ho faig avui és l'escola. Un espai on, si es vol, hi poden passar tantes i tantes coses! Oberta al seu entorn, per conèixer-lo i entendre'l, i també per posar en relleu les perso-

Els ulls, les cicatrius
dels Arbres Blancs ↑

nes que hi viuen i tot el que hi passa i hi ha passat. M'adono ara que, per sort, també hi vaig aprendre a pensar, a tenir la paciència i el temps per observar, a contemplar, escoltar, respectar i donar valor a tot el que Bordils és i ens dona.

Quants racons i records que no he anomenat en aquestes línies, i que complicat escriure-les sense vincular-hi vivències, imatges i persones quan hi he viscut tant! Alhora, que bonic, nostàlgic i recomanable ha resultat fer aquest recorregut per la memòria i intentar descriure el que sempre serà el meu poble. I, encara que avui ja no hi dormi, tinc la sort de poder viure-hi a prop, i Bordils segueix essent refugi i casa ☺

MARIA PUIG PARNAU Fotografia
Martí Navarro Molina

El poble de la mare gran

El poble de Madremanya s'aixeca sobre un puig petit a la falda de les Gavarres. Des d'allà, alguna cosa vibra i abraça

Tinc un secret i no el puc explicar. Els secrets no s'expliquen mai, però aquest secret s'explica menys encara. Existeix, però ni jo mateixa li conec bé la forma, el pes o la cara. És un misteri, una mena de màgia, i això és el que més m'agrada. Que no és meu, que no es pot agafar. Hi ha un secret, i no es pot explicar. Puc dir, això sí, el que toca i abraça.

Aquest secret que no és meu apareix, si vol, passant el pont de les vies de Bordils. De petita, quan tornàvem de l'escola amb l'autobús d'en Joan i la Maria Àngels i el travessàvem per sota, alguna cosa passava. Era l'aire d'aquest secret, que em deia "salvada" i em deia "casa" i m'abraçava i em deixava anar, escampada a tot el paisatge que s'obria.

Potser era l'arc del pont, que actuava de porta o de marc, però entrava ben bé a un altre món. Al món de veritat. Mentre escric, noto el *fimbreig* del vidre de la finestra de l'autobús al front, clavats, omplint-se de camps, cels, arbres i muntanyes. Cada dia. Ara, quan vinc de Girona i giro cap a Madremanya, trobo encara aquest aire. Se m'ha fet dens, a vegades, i fred i trencat. Però hi és, i el saludo a ell i a les seves paraules.

El secret també abraça totes les nits de Madremanya. Sona en el silenci i en la quietud de les hores fosques. Es resguarda en la vibració de totes les estrelles. El pati de casa és al costat del bosc, arran del camí que va a la font, on comencen els pendents de les Gavarres. Allà, de nit, tot és negre. De petita, això em feia molta por i quedar-me sola a fora era inimaginable. Ara sé que mirant la por apareixen altres coses. I aixeco el cap i totes les estrelles del món brillen al cel de casa. Les miro i la seva brillantor es barreja amb tota la foscor i fondària del bosc, del cel i dels meus ulls. Mentrestant, segur que hi ha un xot que canta, i no l'entenc, però sé que diu "aquí", "infinit" o "sí".

Surt de l'olor d'herba tallada, el secret. En aquesta olor que promet l'estiu i que em transporta a tots els horts i a totes les barraques. Viu en la llum groga que fa el sol de les tardes de finals d'hivern a les pedres del poble. Just abans que es faci de vespre, la llum groga vibra i es palpa. A vegades, el secret s'asseu al banc de Can Güell i parla de coses que són i que no són i dibuixa veus i cares. I ressona en algunes paraules, el secret, en noms de llocs i en el motiu de les cases. Ressona sobretot cada vegada que dic "Madremanya".

Quan conec algú nou i em pregunta d'on soc, noto com el nom es remou al meu voltant i dins meu i m'omple tant que se'm diu sol. És com si pronunciés un conjur. No sé ben bé els poders d'aquest encanteri, però sé que dic ben bé la veritat: que soc de Madremanya, que soc seva. Que la seva llei, el seu secret i la seva abraçada em travessen, m'obren i m'arrapen.

Hi ha gent més curiosa que també pregunta per l'origen d'aquest nom estrany o desconegut. Llavors, noto com el conjur es fa encara més gran, immens. El nom de *Madremanya* ve del llatí *mater magna*, que vol dir 'mare gran'. Aquesta expressió s'utilitzava per fer referència a la deessa Cíbele, la deessa de la fertilitat de la terra, i sembla que, al petit puig on ara hi ha l'església, hi havia hagut un

temple dedicat a aquesta divinitat. I jo, com que soc de les que pensa que el nom fa la cosa, penso que Madremanya és un lloc de terra, de principi i de creació, igual que la seva deessa. Si escoltes bé el vent que bufa arremolinat a la plaça o si et deixes anar sobre les ondulacions atapeïdes de les muntanyes, sabràs que les lleis que manen aquí són les seves. Unes lleis senzilles i fondes. Unes lleis radicals, arrels, inicials. Madremanya és una mare, una mare gran, és el símbol de la terra mateixa i tot el que diu és manament, base única i empenta.

Quan vens de la Bisbal, just passat Millàs, ve la pujada, el revolt i, de cop, apareix Madremanya. Dalt d'una mica de turó, el poble sembla tota una senyora. No una senyora, la deessa, una deessa mig divina, mig pagesa. Imponent i senzilla, asseguda al seu tron de roca, regna sobre les persones, les terres i les muntanyes i s'arrela en l'aire i en tot el cel que l'acompanya. L'heu de mirar a poc a poc, callats. Només parla ella.

No, ja ho sé, no parla només ella. Les lleis que parlen i manen a Madremanya, com a tot l'Empordà i a tot arreu, són moltes altres. Hi ha la llei de l'esgarrapada, per exemple. Pel mateix revolt, el que hi ha venint de Millàs, hi passa un cotxe. Aquest ni s'atura, només redueix la velocitat i abaixa la finestreta. Fa una foto i passa. Ja té el que volia, una mica de bellesa, un tros d'autenticitat. Sota les lleis de l'acceleració i la possessió, ha agafat una superfície plana. No sap noms, ni sons, no mira més. Només agafa. Hi ha les lleis del guany, també, que fan que les cases es venguin per no habitar. Des de fa dècades, moltes de les cases de Madremanya es converteixen en putes de luxe que només s'obren unes quantes setmanes a l'any. Serveixen per mostrar, per jugar. No es poden habitar. Però la llei del guany diu que no es pensa en el dany, i es venen i ja està. Qui cuida aquestes cases buides? Qui les estima? Qui les abraça perquè creixin vives i plenes, el seu poble i elles? Hi ha la llei del progrés, que opera sobre el camp i el bosc. Després de tantes esquenes gastades, la llei del progrés diu que ja no en calen més. Quan ja s'ha fet fora a tothom del camp, la nostra societat s'allunya de la terra, que s'asseca, i dels boscos, que cremen. Els noms dels arbres i dels camins s'esborren. Tot és abandó i desconexió. La llei del progrés diu que ara, la terra i el bosc, els podem deixar sols i del revés. Hi ha les lleis de la modernitat, que són les de la urbanitat. Aquestes

Carrer i portal de l'antiga muralla vistos des de la placeta

Banc de Can Güell, que feia o fa de punt de trobada per parar la fresca els vespres d'estiu

lleis consisteixen en ser úniques i no escoltar què hi ha més enllà. Sense valorar el caràcter de cada lloc ni la diferència, es construeixen poliesportius i centres cívics, s'eixamplen carreteres i carrils i es projecten urbanitzacions, des de fa generacions. Es redacten normes sense sentit perquè no miren allò petit. Les lleis de la modernitat han dit, durant temps, que s'ha acabat la ruralitat. Que és només un decorat, que ja no funciona i que hi està tot inventat. Qui s'ho creu, encara?

Totes aquestes lleis xerren i criden. Mentrestant, Madremanya reposa sobre el seu petit turó. Cada vegada que les veig, les pedres del poble semblen més certes i més gastades. La Mare Gran s'hi asseu encara. La seva veu calla i diu paraules eternes i sagrades. Quants secrets explica? Tot ressona en silenci. Li portaré un ram, aquesta tarda. Serà de bruc florit i de farigola lila i blanca. Li faré ofrena, a ella, i a tota la seva terra i la seva abraçada ☽

OLEGUER CEBRIÀ Fotografia
Martí Navarro Molina

Un estira i arronsa contra la nostàlgia

Resseguint el fil dels records
entre fotografies i llocs

Arribo a l'habitació i m'envaeix un nou atac de nostàlgia, em passa sovint quan torno a casa, a Mollet, i m'hi estic uns quants dies seguits. De fet, hauria de dir "a casa dels meus pares". Perquè ja fa deu anys que en vaig marxar i, tot i les constants tornades, ja no la sento meva de la mateixa manera.

Obro un àlbum i començo a girar pàgines, però no m'hi haig d'esforçar gaire per trobar el que inconscientment estava buscant. M'apareix davant dels morros una foto de grup a la guarderia de Mollet. Tota una colla de nenes i nens d'un o dos anys que portàvem bates amb ratlles blanques i

liles i teníem més ganes de jugar que d'altra cosa. És dels primers retrats que guardo de quan era petit i també dels que em fa més il·lusió veure quan remeno entre els records familiars. Una imatge icònica, perquè ja hi surten algunes persones que m'han acompanyat durant tota la vida i amb qui he compartit, i encara comparteixo, un munt de vivències. Però també un lloc emblemàtic al cor del poble, que exemplifica perfectament com s'ha transformat Mollet en vint i pocs anys.

La guarderia on creixíem entre entremaliadures i becaines fa molts anys que va quedar buida,

i va deixar orfe el poble de l'únic espai educatiu convencional que li quedava. Ara, quan encara no saps ni parlar i just comences a gatejar, t'han de portar a El Tren Petit, la llar d'infants de Flaçà. Allà comences tot un recorregut formatiu que en cap moment farà parada al municipi on vius.

Anteriorment, la guarderia havia estat l'antiga escola de Mollet, activa durant el franquisme i fins al 1975, quan es va decidir que la mainada en edat escolar es traslladés al poble veí. A dia d'avui, l'espai s'ha convertit en un local social que obre a les tardes i on es fan classes d'anglès, a més de servir com a magatzem per guardar-hi taules, cadires i coses que l'Ajuntament no sap on posar.

LA VIDA EN POCs METRES QUADRATS

Recupero el fil dels meus pensaments i remiro la foto, érem ben graciosos quan no aixecàvem ni dos pams de terra. Però l'extractor del meu cervell no s'apaga i torno a pensar en la guarderia. M'adono que, realment, en aquell espai i els metres que l'envolten he viscut bona part de les històries que m'han fet sentir part d'aquest poble.

Pocs anys després, el xumet i les mans plenes de sorra van convertir-se en una pilota que semblava més grossa que nosaltres mentre corriem i jugàvem per la pista de Mollet. Una passió que encara m'acompanya i que m'ha portat a recórrer bona part dels camps de futbol enfangats i amb gespa gastada de les comarques gironines. Tot i que el record potser està una mica distorsionat, potser tan sols projecto en un passat propi el que feien els meus amics i encara veig fer a moltes famílies.

Però ja me n'he anat massa lluny en la línia que seguia el meu cervell, perquè realment no calia moure'm gaire. Al mateix edifici que ara acull el local social també hi he viscut moltes històries, al pis de dalt, a Ca l'Arturu. Un pis antic que quan érem adolescents va esdevenir la seu de la Zona Jove del Ter a Mollet i, amb els mesos, el lloc de trobada habitual d'una colla de joves que aprenien junts a fer-se grans.

Ca l'Arturu es va convertir en l'espai on passava moltes tardes i vespres xerrant, jugant i rient. Però també en la seu del Jovent de Mollet, una associació que agrupava noies i nois del poble i dels municipis veïns. Allà es va cuinar l'organització

d'actes com els tornejos d'estiu, les caminades populars, les quines i, sobretot, les festes d'hivern: concerts massius que feien arribar autocars de diversos punts de l'Empordà, la Selva i més enllà, en què tocaven grups de música que encara no entenem per què van voler venir.

UNA FIGURA QUE UNEIX DOS MONS

La nostàlgia ha agafat definitivament les regnes de les meves decisions i ara ha decidit que toca moure's i, sobretot, deixar de pensar en què es cuinava a Ca l'Arturu. Principalment perquè m'ha vingut a la boca el regust d'uns macarrons immenjables que encara no sé com ens vam atrevir a ingerir.

Fent només una baixada de quatre passes arribo al pavelló, seu de moltes festes organitzades pel Jovent i epicentre de la meva relació actual amb el poble a través del futbol sala. Allà, una altra associació ha reactivat la vida social oferint un punt de trobada freqüent els caps de setmana amb l'esport com a excusa.

Una vegada més, un grup de joves compromesos i amb ganes de fer coses es va mobilitzar i va comptar amb el suport d'una persona indispensable per entendre el dia a dia de Mollet: en Carlos Vilert. Ell ja havia liderat el futbol sala del poble durant molt de temps, fins que malauradament es va acabar. El 2018, amb la seva ajuda es va posar en marxa el nou club, es van recuperar les quines i es van tirar endavant dinars populars i activitats solidàries per a la Marató.

La figura d'en Carlos va força més enllà del futbol sala, ja que amb el seu germà Míliu i la seva cunyada, Rosa Piferrer, regenten l'única botiga i l'únic bar de Mollet. Un espai que dona vida al poble i el lloc on has de dirigir-te si vols saber què hi està passant. A més, la unió de la botiga d'en Carlos amb la carnisseria familiar regentada per en Míliu i amb el bar al costat accentua la sensació que a Mollet les coses passen sempre apilonades, concentrades en pocs metres.

Pensar en Can Míliu em fa venir al cap molts partits del Barça i una sensació de germanor entre gent de moltes generacions, sobretot homes. També celebracions de nits europees amb una eufòria desfermada complicada d'assolir. I se'm dibuixa un somriure a la cara quan recordo que,

després de l'himne del Barça previ a cada partit, sovint sonava una cançó d'Umpah-Pah, amb protagonisme d'un molletenc membre del grup.

UNA ÚLTIMA PARADA OBLIGADA

Intento fer memòria i m'adono que el recorregut mental pel meu passat s'ha deixat una parada: l'Ajuntament. És pensar-hi i una metralleta d'estímul em travessa el cervell, relligant bona part dels records pels quals he transitat. La primera reunió per formar el Jovent es va celebrar allà, una trobada tímida que es va convertir en precursora d'uns anys que ningú s'imaginava.

L'espai també em recorda quan acompanyàvem els Reis d'Orient en un petit tros del seu viatge, abans que repartissin regals per les cases del poble. Però la memòria és fugissera i la imatge del saló de plens ràpidament m'evoca les dues vegades que em va tocar estar a la mesa d'unes eleccions, una experiència curiosa que permet posar nom a molts veïns poc coneguts.

El trajecte memorístic sembla que ha agafat embranzida, perquè ja m'avisava que sens dubte el record polític viscut a l'Ajuntament que més m'ha impactat és l'1 d'octubre de 2017. Nervis i por barrejats amb il·lusió i esperança, que en aquell moment pesaven més. I, per sobre de tot, la gent de

Mollet implicada, consolidant un sentiment de comunitat que mai havia intuït en un poble habitualment distret per l'atracció cap als municipis veïns.

PARAR I MIRAR

Per fi, sembla que la nostàlgia fa fallida i em permet desempallegar-me de tants records. S'acaba el trajecte, deixo l'àlbum i, després d'una darrera llambregada a la foto, miro per la finestra. Ja m'espera el pont de Palau, un camí d'entrada i sortida del poble, per damunt de la via del tren que transporta el meu anar i venir constant.

Al fons, un capvespre rogenic em regala la imatge clàssica de Mollet, segurament molt semblant a la que han fet desenes de fotògrafs i a la que em sortirà al buscador d'Internet si hi escric el nom del poble. Evito quedar-m'hi embadalit i tornar a entrar en el bucle del qual tant m'ha costat sortir, que segur que m'evocaria a alguna altra anècdota viscuda en aquell campanar.

Tanco els ulls i em contradic: Mollet continua sent casa meua. Un poble que perd espais de trobada i en què la vida social fluctua, empenya pels ànims o la desgana del grup de joves del moment. Un lloc on les històries i els records s'acumulen en pocs metres quadrats, malgrat que el seu terme s'allarga des del Ter fins a les Gavarres. Però, en definitiva, casa ☺

Can Míliu i la botiga dels germans
Vilert Isern, espai de trobada a Mollet ↓

FERRAN BERTRAN Fotografia
Martí Navarro Molina

Juià, bellesa inacabada

En la preservació de la memòria històrica des del paisatge, Juià és un exemple de com deixar envellir els racons que determinen el nostre imaginari com a poble

Els carrers estan fets de ciment desgastat i riencs, les cases llueixen remolinats de colors pàl·lids, els rejuntats de pedra hi predominen, la majoria d'habitatges no tenen més de dues plantes i al nucli antic no hi passen dos cotxes a la vegada en la majoria de carrers. Un poble abraçat per les Gavarres, la il·luminació és tènue durant les nits, a l'hivern les xemeneies fumegen a la gran majoria de les llars i els camps es desperten gelats. A l'estiu, els ocells descansen als fils elèctrics i els grills canten convertint-se en part del paisatge. Els camps de Can Surdell han anat alternant els

seibrats, el més persistent és el blat que cada any acaba recollit en bales perfectament simètriques. Ara hi ha plantada civada, però durant un període anterior havien estat gira-sols.

La virtut de Juià és l'austeritat, però com podria explicar-ho clar sense deliris romàntics de pertinença? Què podria il·lustrar el seu skyline si haguéssim de transformar la seva identitat en un logo? El molí de Can Gou: és de vent, del segle XIX, construït amb maons rogencs. Les aspes estan pansides i rovellades, antigament havia estat destinat a pouar aigua. El molí està acompanyat

del mas històric de Can Gou, que preserva l'encant. El campanar inacabat: emblemàtic i bell, l'església de Sant Pere té una façana barroca imponent presidida per un bonic campanar amb quatre columnes sense teulada. L'església es va començar a reconstruir sobre l'antiga parròquia romànica l'any 1764. Les ruïnes del castell: un bon mirador entre les quatre parets de pedra irregulars delimita les ruïnes d'un castell que ja no se sosté, des d'on es veuen els pobles veïns com Celrà o Bordils, a mig camí de Can Noves i les seves vinyes de Sant Martí Vell. El cementiri de Juià fet per Rafael Masó: l'arquitecte noucentista gironí, coetani de Gaudí, tenia lligams familiars amb Juià. Estava casat amb Esperança Bru, filla de Can Dansa. L'any 1914 es va dur a terme el projecte de construcció del cementiri i va costar aproximadament 4.831 pessetes (29 euros). Blanc, auster i amb xiprers. Té una cripta i restes de nínxols a cada costat. Senzill i bonic. L'ermita de Sant Joan de l'Erm: segurament el primer edifici que es va construir a Juià, data del segle XIII i es troba enmig de les Gavarres. La nau principal conserva les quatre parets, però hi han crescut arbres a dins perquè no hi ha teulada. La imatge de la natura recuperant un espai que li és propi. El carrer de la Mosca: situat al cor del poble, va des de l'antic Ajuntament fins al bar de Juià i l'església de Sant Pere. És un dels carrers més estrets de la vila i el voregen les primeres cases de pedra que van construir-se al nucli antic, del segle XVI.

EL VEÏNAT DEL MAS NADAL, CREMAT PELS FRANCESOS

“Es diu que el veïnat del Mas Nadal antigament era un convent de monges i va ser cremat durant la guerra del Francès”, m'explicava el meu pare mentre fèiem caure el remolinat blau de calç de les parets d'una casa vella que estàvem restaurant, que havia estat propietat del meu avi, i hi apareixia una altra capa de pintura completament carbonitzada a sota. No sé la història del veïnat del Mas Nadal més que per la rumorologia popular i no em consta que n'hi hagi bibliografia, segur que la font més destacada d'informació és la que apareix al cadastre. N'he sentit a dir tota la meua vida dues dades recurrents, de les quals

no sé l'exactitud: que va ser un convent afectat de forma greu per la pesta negra, i que durant la guerra del Francès de principis del segle XIX van cremar la majoria de cases del veïnat. Al capvespre, baixant del Mas Nadal, miro l'ametller solitari que cada any floreix més aviat: descansa en un camp des d'on es veu la resta del poble, fins i tot passades les càrniques, i amb el cel rogenç encara a vegades m'hi paro i li faig una foto, com si fos un turista que no hagués de tornar-hi mai més.

ADEU A LES ESCOLES VELLES

Un dels conflictes paisatgístics que ha patit Juià va tenir lloc durant l'any 2011, quan es van enderrocar les Escoles Velles, un edifici de principis del segle XX que la generació dels meus avis i pares havia usat com a escola de primària, el baby-boom i alhora una dificultat major per desplaçar-se de la que hi ha avui en dia havien fet indispensable l'existència d'una escola a Juià. L'enderrocament va ser una mesura impopular, tot i que era innegable que les instal·lacions eren obsoletes i la restauració de l'edifici era complicada. Es va optar per la construcció d'un espai polivalent, que era necessari, un lloc de reunió on poder dur a terme activitats socials i culturals per part dels veïns. Finalment, s'hi va incloure una escola bressol, que ara fa un any va tancar.

L'ESPai POLIVALENT: “EL BÚNQUER”

Ara és temporalment l'Ajuntament i a la sala principal s'hi realitzen actes o activitats. El fet és que, un cop enderrocades les Escoles, s'hi va alçar el nou recinte, un local que estèticament no respectava la visió austera de la vila, un edifici que no anava en sintonia amb l'entorn paisatgístic immediat. El poble fins aleshores havia crescut poc i de forma orgànica, sense una planificació arquitectònica gaire concreta, i s'hi havia evitat miraculosament que predominés l'ús del formigó armat durant la bombolla immobiliària. Un edifici sense pedra, ni remolinat, i amb una cuirassa de formigó va alterar-ne el paisatge. De forma natural, entre els més joves del poble se'l va batejar amb el

Veïnat del Mas Nadal de Juià situat a uns 200 metres de l'inici de l'Espai Natural Protegit de les Gavarres ↑

sobrenom d'El Búnquer, pel seu excés arquitectònic quasi soviètic i el color gris de les seves parets. Uns quants anys després de la inauguració, l'associació de veïns va tirar endavant una iniciativa per enregistrar un documental audiovisual amb les persones grans que havien anat a l'antiga escola. Era bàsicament un recull d'entrevistes en què els exalumnes del poble recordaven el seu pas per l'escola: la seva rutina escolar, els companys, les assignatures i les professores que hi van passar. El van projectar al nou espai polivalent i van fer-hi també una exposició de fotografies per guardar en la memòria aquell antic espai del qual ja no quedava res. Va ser entranyable. És evident que tapar el passat amb formigó sempre és un error i, tot i que no hem d'oposar-nos als canvis necessaris enrocats en la nostàlgia, perquè solen fer-se judicis esbiaixats, tampoc hem de fer-los des de l'excés del que en un futur ens pot resultar fàcilment desproporcionat. És un equilibri complicat.

Un campanar inacabat i un castell en ruïnes

I també un molí rovellat. Tenir racons que siguin recordatoris històrics del que va ser sense pretensions, és a dir: patrimoni. Entendre el valor del paisatge propi sovint és tan important i difícil com reivindicar-lo. La manera amb la qual es

preserva el paisatge determina la identitat dels qui l'habiten, la forma amb la qual es rehabiliten els espais es mimetitza en qui som amb el pas del temps. Juià és un poble arraconat, en el millor sentit de la paraula, on no és necessari passar-hi per anar enlloc, un indret abraçat per les Gavarres on copsar l'elegància austera del pòsit del que ens queda. Com cantava en una cançó un bon amic: “Tant de bo ser ric i una casa a cada lloc, tant de bo seguir sent pobres per estimar-nos amb poc” ☺

“El carrer de la Mosca és un dels més estrets i el voregen les primeres cases de pedra que van construir-se al nucli antic, del segle XVI”

LAU ALABAU Fotografia
Martí Navarro Molina

Avui vaig a 'casa'

La meva parella arrufa les celles i em regala una ganyota. Ella, que és banyolina de soca-rel, sap que Flaçà i casa els pares és casa meva, malgrat que ara visquem a Banyoles

Arribo al meu destí amb rapidesa i el carrer de Sant Josep segueix com sempre. Les plantes de la mare semblen aferrar-se a la vida, colpejades per aquest fred que per fi ha tret el cap. Travesso, vaig cap al carrer del Comerç i m'aturo al Nova-venda. La Rosita m'atén amb dolçor i tendresa, com si m'hagués vist ahir. En Josep sempre que em veu dibuixa un somriure i tots dos sabem que, entre rialles, xerrarem un parell de minuts sobre futbol.

Miro enrere i recordo l'olor dels bancs envernissats de la carnisseria Comià. Sempre me les manegava

perquè la Rosa em donés un tall de catalana, per fer més amena l'espera, i ella, sempre impecable, no s'hi resistia. De fons, solíem escoltar la veu d'en Joan, que tenia una força i un carisma tan personal que encara avui no he pogut percebre en ningú més.

Baixant un xic més, recordo Ca la Nita. Sempre em va semblar una persona excepcionalment educada i que tenia un do per treballar de cara al públic. Tampoc oblidó aquelles botifarres, que, fetes a la brasa, eren un pecat obligat.

Miro a l'altre costat de carrer i m'endinso dins la merceria, amb aquella moqueta, on la Paquita

sempre ens atenia amb benevolència. Una de les coses que sempre comentava a la mare era la facilitat que tenia la Paquita per enrinxolar amb les tisores les tires de paper, per fer-ne llaços quan preparava un regal. Visualitzo des de lluny Fruits Suñer i recordo quan van obrir la primera botiga, que era més menuda que l'actual. La Pepi, que és amiga de la mare des de la infància, està concentrada fent números, i en Josep, amb aquest humor tan particular, me'n deixa anar alguna de les seves.

Fa no pas tants dies, la mare m'explicava que havia passat amb els arbres de la plaça. La meva

sorpresa en la meva última visita, en veure la plaça despullada, va ser contundent. Si les pedres de la plaça poguessin parlar, farien falta llibres i llibres per explicar totes les anècdotes. Arran del segon banc de la banda esquerra, s'hi erigia aquell arbre amb aquella branca gruixuda que semblava destinada a acaparar les nostres bestieses.

A l'altra banda, la Maria, en Manolo, l'Amàlia i l'avi conversaven i observaven amb atenció els nostres partits infinits de futbol. Aquelles tardes, ja fos hivern o estiu, ens donaven la vida. Aquí, en aquesta plaça, que per a molts semblarà irre-

llevant, explicava fins més enllà de la vesprada el meu primer desamor a la meva amiga Diana. Ella m'escoltava atenta, menjant pipes que havíem comprat a la Fleca Marull, el petit establiment que custodiava els nostres cafès interminables. Al costat, veig que la Nuri i la Irene segueixen fent de les seves: posant guapos i guapes a tota la gent del poble, i recordo amb exactitud que aquest any compleixen un quart de segle a la vora de la plaça. Ho sé amb certesa perquè la Perruqueria Nuri i la meva germana comparteixen aniversari.

De passada, he vist l'Albert dins la farmàcia, que aixeca les celles per saludar-me. En moltes coses, ell i jo estem tallats pel mateix sastre. En alçar la vista, veig l'altra banda de la plaça, on abans hi havia la farmàcia, amb portes de fusta, on la Montse durant tants anys ens va atendre.

“Quin canvi que ha fet l'estació!”, em dic a mi mateix. Abans, hi havia la cantina, on jo sempre demanava a la mare que em comprés cassets. Cada cop que hi entrava, feia giravoltar l'expositor i hi buscava l'artista que m'agradava, i la mare, complaent, gairebé sempre atenia el meu prec.

Caminant, arribo al Casal i no puc evitar somriure. El Casal, on fa més de 25 anys fèiem ballet, i després ball, i carnaval, i tallers de Nadal per als més petits del poble quan formàvem part del jovent. És, sens dubte, un dels bocins més importants de la meva història. La Noemí, que es va convertir en alguna cosa més que en una professora de ball: ens cuidava, ens mimava, s'hi esforçava i, fins i tot, ens feia de psicòloga en tants i tants dubtes que sorgien ja en aquella adolescència tendra i agosarada.

A pocs metres, el pavelló. Els *playbacks*, la primera festa del jovent, el carnaval disfressats de *Grease* i, sobretot, aquella última caminada entre aplaudiments de l'avi, que s'erigia, entremig de la meva germana i jo, com a home més gran del poble.

Creuant aquell pont, veig el camp de futbol. Ara llueix ben vestit, com si fos d'un equip de primera, però abans era de sorra i solíem entrar-hi, per la porta de l'altra banda, a xutar penals. L'exterior de la piscina sembla igual. Encara em sembla escoltar la veu de la Teresa, que ens preparava, després dels entrenaments, uns entrepanns boníssims.

Tardes i tardes d'estiu en plena canícula, entre confidències i complicitats a la gespa, creixent junts. D'entre tants i tants records, se'm fa difícil fer un cribratge just, però sens dubte hi ha un moment

que destaca per damunt de tots. En una d'aquelles llargues competicions de natació de la Copa Pirineus, i malgrat no partir com a favorites, la Dolça, la Núria, l'Alba i jo vam rebentar les estadístiques fent uns relleus que van fer història. La gent mirava embadalida la força, el coratge, el treball en equip i la persistència que hi vam posar. Les nostres famílies somreien orgullosos i encara avui em ressonen els crits d'eufòria alliberada.

Aixeco el cap amb fermesa i espero que l'atzar m'ajudi i provoqui un encontre amb la Pilar Martí, que sempre que em troba m'abraça com si fos l'últim cop. Avui, però, sembla que la coincidència no estarà de la meva part.

El sol d'hivern reposa sobre la blancor de les cases de la Colònia, erigides en el seu moment pels obrers que treballaven a la fàbrica de paper i, sens dubte, una de les fotografies més boniques de Flaçà. Arribo al cementiri, que és un lloc que em colpeix amb una ambivalència ferotge. Allà reposen els avis i tantes altres persones importants per a mi, com la Carme i en Lluís, als quals sovint visito. D'altra banda, però, és un dels llocs que més pau donen a la meva ànima, allà on vaig començar a escriure els meus primers poemes i on sempre m'he sentit embolcallat.

Agafó aire i respiro i em sembla sentir olor d'antic. Deu ser la proximitat al Poble Vell i la capsa infinita de records que s'obre quan camino pel carrer del Rec. Al final hi ha el safareig on la mare més d'un cop m'ha explicat que hi anava amb l'àvia a rentar roba. Sento les campanes i viatjo a casa dels avis. Ara hi ha un portal i està perfectament reformada. Amb tot, no puc no recordar aquell portal de fusta, el pati, l'entrada on l'avi guardava el remolc i l'olor colpidora del celler. Tinc gana i la memòria se'm desgasta en procurar recordar aquell puré seu de verdures i de pollastre que espantava tots els mals.

Sempre que passejo per aquest carrer, m'aturo dos segons a mirar el rellotge de sol de la casa del doctor Peya i la línia que marca les riuades de l'any 87. Abans era més estret i amb els meus cosins destinàvem tardes a jugar-hi a futbol i enfilarnos en aquell petit relleix que semblava un seient. Sovint ens topàvem amb la Gallega, que, anys després de morir la meva àvia, encara s'emocionava recordant-la.

Sembla que l'esgotament em governi, però és una lentitud obligada perquè el meu cos sap que

m'estic acostant a l'hort de l'avi. El perer llueix igual, hi ha herbes crescudes que cal treure i des que ell va marxar sembla que ja no sigui tan fèrtil. A cop de tràmec, l'ajudava a fer les regues, recollíem les tomates i amb l'Alba teníem el mal costum d'entabanar-lo perquè ens donés les primeres maduixes de la temporada.

Al final del carrer i superant la pujada, veig aquell groc elemental de l'escola. “Mare meva”, penso, “he aclucat un moment els ulls i, sense adonar-me'n, han passat vint anys des de 6è de primària”.

Penso en aquell arròs negre de la Marina i tot el meu cos fa salivera. La pols del pati i aquells partits interminables de futbol entre els companys i les companyes de classe. Les desventures que ens inventàvem entre aquella estructura de fusta. La tendresa de la senyoreta Nuri i de la senyoreta Carme. L'humor negre i inigualable del senyor Pere i l'encert de la senyoreta Dolors, que, sense ella saber-ho, va posar la primera pedra en la meva fascinació pel món de les paraules. I, per descomptat, la Quima, que, carregada de paciència

cia i de virtut, ens acollia amb amor a l'hora del menjador.

Un tímid rierol cau per la meva fesomia mentre escric aquestes paraules, amb la convicció ferma que hi ha moments que viatjaran sempre amb mi. Camino cap a casa, procurant sense èxit evitar el fred. Allà, hi trobaré la mare, que m'abraçarà fort i amb tota seguretat m'explicarà com està la gent del poble. Ella i el pare ja fa 34 anys que van decidir instal·lar-se aquí. Li dic que en breu marxaré i, complaent, com de costum, ho assumirà preguntant quan tornaré. Li dic que no ho sé, que potser passaran uns quants dies, i, quan l'hi dic, penso que mai acabaré de marxar del tot.

Tota la vida he escoltat que Flaçà és un poble de pas: el fet de tenir el tren i els autobusos el converteix en efímer i passatger. Per a mi, res més lluny de la realitat. Dins els desbocats batecs que repiquen entre l'espatlla i el pit, no he parat de recordar i sentir-me a casa, arrelat perquè som memòria i amb un sentiment d'identitat que és difícil que descobreixi en cap altre racó del món ☹

I jo, al terrat,
assegut al balancí,
en el poble,
en la nit,
assajant de dir coses en veu baixa.

— Miquel Martí i Pol

El sol d'hivern reposa sobre la
blancor de les cases de la Colònia ↓

MAR CAMPS I MORA Fotografia
Martí Navarro Molina

Un pi dalt la carena

Quan gent de Celrà, de petita, em preguntava: “I tu d’un t’ets, maca?”, jo els responia que era la mitjana d’en Pep de Can Camps

Aquesta va ser la meva primera identitat. La mirada dels altres, ens agradi o no, ens defineix, i en un poble com era el Celrà de fa trenta anys jo era aquesta: la segona d’en Pep -disculpa, àvia, d’en Josep-, un dels quatre fills de la Concepció i en Jaume de Can Camps. De Can Camps de la Mina, perquè, per sota el mas i la quintana, hi passava una mina d’aigua que, des de la muntanya de Cabrera,

anava a parar a Can Cors. Llavors, se’m coneixia més pel meu pare. La *meu* mare, Sílvia, filla de Salt, era una “nouvinguda”, com se’n deia abans.

Viure en un poble pot ser una creu, un “ni fred ni calor” o una mena de loteria. I el Celrà de quan era petita, per a mi, era la rehòstia amb patinet. Fardava: “El pati de la meva escola és un bosc”. I hi havia un tros de bosc tancat, que era prohibit

i respectat, però almenys una vegada havies de desobeir i entrar-hi. Fèiem teatre i assemblees, perquè els arquitectes van projectar un amfiteatre al centre de l'escola i als anys setanta uns quants mestres van decidir que valia la pena aprofitar-lo. La Dolors Picazo ens feia la plàstica: pintàvem els gira-sols de Van Gogh i fèiem *collages* del *Guernica* que, després, decoraven les parets.

En aquell temps, a la plaça del poble encara hi corrien les ànimes. Es flairava el pa de Can Moradell i encara hi havia una altra fleca, la de l'Anna, que tenia *croissants* de xocolata per dins i empolsinats de farina. Hi compràvem el *brenar* abans d'anar a *catequesis* amb mossèn Ricard a la rectoria. El mossèn sempre deia a la meva àvia que jo era tan pietosa i ella es posava contenta. Però jo no n'era pas: només resava parenostres perquè el mossèn ens va dir que érem éssers finits, tots menys Jesucrist, i jo tenia molta por que els meus pares i les meves germanes, la Bruna i la Berta, es morissin.

Abans de la Festa Major, per Sant Sixt, les famílies de cada curs es trobaven per fer carrosses. Els de la nostra quinta anàvem a Can Calvó, a ca la família Cullell. Havíem anat d'egipcis, de Super Mario Bros i fins i tot de iogurts Danone. L'últim any, el de 6è, vam fer la carrossa a calcs meus pares. Vestíem de *chapapote*. Portàvem una bossa de plàstic amb les paraules "Nunca mais" i un carretó amb un *barco* enfonsat. Uns mesos abans, hi havia hagut el desastre del *Prestige* a Galícia.

Dos anys després ja sortíem i bevíem coses que no ens agradaven allà davant dels porxos de les Piscines. Fèiem *botellón* perquè els de la barra ja sabien que érem unes marreques. Acompanyàvem les amigues a fer-se els primers petons. Ens esperàvem a la font Bessona, mentre l'amiga i el noi s'embarcaven al torrent d'Orriols, entre Can Cors i el carrer de Balmes. La vida, aquí, era mansa. Anàvem a peu sempre. Era com si tot fos casa, de cotó fluix.

A la primavera, quan sortíem de l'institut, llançàvem, així lluny, les motxilles en un camp, on avui hi ha l'escola Les Falgueres. Les tiràvem i després corríem a buscar-les entre les espigues de blat. Teníem quinze anys. I si havíem de fer fotocòpies o anar a comprar *bolis*, cartolines o *xuxes*, cap a Can Manel. En un local que ja no existeix i que ara és una plaça, al davant de l'Ateneu. Més amunt, al carrer Major, hi havia el local de la nostra colla: la Carni. Abans era la carnisseria de

Ca l'Esgleyes, i quan els avis d'en Ferran es van jubilar hi fèiem xefles, ens fèiem fotos amb els ganivets de l'escorxador, ballàvem sobre el taulell... Un dia vam anar-hi a pintar una pancarta per a en Guillem, que ho acabava de deixar amb la xicoteta. "Torna amb mi", hi vam escriure. Després, tots tres, trinco-trinco, vam penjar la pancarta al pont que hi ha prop de la benzinera, a la sortida del poble. Es van reconciliar i van durar dos dies.

Algunes tardes d'*istiu* –que n'era, de llarg, l'agost a Celrà!–, amb la Sara, la Mariona i l'Anna anàvem a Bordils en bicicleta. Primer passàvem per Juià i després tornàvem pel riu. De Juià a Bordils pel camí Fondo: "Sense mans, sense peus, sense dents", i deixàvem anar les mans del manillar i els peus dels pedals. Des d'aquí vèiem tot el nostre món d'aleshores. Un món encaixonat entre els Pirineus, les Gavarres, el Congost i la plana que desemboca a mar.

Als divuit anys, jo només volia fotre el camp: "A Celrà, no hi tornaré pas més". La vida era en un altre lloc, lluny d'aquí, més enllà de la carretera de ziga-zagues que porta a Girona. Era just rere aquella escletxa que s'obre entre el Congost i els Sants Metges.

Em pesava la mort i els records que no eren meus, que eren heretats i de persones que ja no hi són. Que eren dels avantpassats amb qui vaig compartir aquest paisatge. Que mai els he vist, que només n'he sentit a parlar. La meua família sovint els invoca, els morts. "Aviat no hi haurà lloc per als vius", pensava jo. També era el toc de les campanes, dels quarts i les hores, del temps que s'escola. El repic espès, llarguíssim, plàcidament invasor, que arrabassa tot l'aire. El de les campanades a mort. L'àvia sap de seguida per a qui toquen. Una telefonada i llestos.

Un dia, en Pol, que quan anàvem al casal li deíem "el de Barcelona" perquè ell era l'únic nen que venia de ciutat per passar els estius amb la seva àvia, em comentava: "Aquestes muntanyes em protegeixen". Les mateixes muntanyes que a ell l'embolcallaven, a mi em trasbalsaven de mala manera. Va ser amb en Pol que em vaig adonar que som nosaltres, el nostre estat d'ànim, el que dona un significat al paisatge. Em va tranquil·litzar. Vaig dir-me: "Un dia, jo també podré estimar aquesta terra".

Dels divuit als vint-i-tots vaig viure a quatre ciutats diferents i no sé a quants pisos. Els diven-

dres, però, fugia comes ajudeu-me cap a calcs meus pares, al poble. Baixava del tren, veia la Fàbrica i quin silenci! Cap fressa de res. Com quan jugàvem a atrapar a l'Espai i arribaves a aquell lloc que era casa i cridaves: "Estic salvada!".

El meu pare i jo tenim tarannàs gairebé oposats, però ens agraden les mateixes coses. O a mi m'agraden les mateixes coses que a ell. Llegir el diari, anar a bosc, les coses del poble. Els dissabtes de tardor anem a buscar branquillons per fer foc. Un matí em va dir: "Si un dia et perds per camins i corriols, mira els arbres. Busca la molsa que brota a la part més ombrívola de l'escorça. Així sabràs on és el nord". I una altra estona: "Mira aquell pi, allà dalt del Congost. Esbiaixat, guerxo, tocat pel vent..., però sobresurt del perfil de la muntanya".

D'un mes per l'altre, fregant els trenta, ho vaig fer: me'n vaig anar del país. I quan vaig tornar, un any després, ho vaig saber: volia viure a Celrà. I em va tornar a venir a la memòria una altra fra-

se del meu pare. De quarts de nou del matí, quan ens portava, a totes tres germanes, a l'escola: "No pateixis. Els dies de boira sovint són els més clars. Tu espera, i ja veuràs".

Aquesta vegada ho havia triat jo; aquest poble no només m'havia vingut donat. Abans només hi veia mort, però ara veig la vida en els camps, en els arbres, en les flors. En el pas de les estacions: que tot canvia, però que tot torna. Que el lliri de neu floreix al riu en ple hivern, les mimoses que venen després, els camps de colze, els *espàrgols*, els *nisprus*, les figues, les nous, les castanyes, els bolets i les cireres d'arboç. És com si res se n'anés del tot. La roda que gira.

Des de les finestres de casa meua, a Can Pagan, veig tot el meu món. És el mateix d'abans, la pàtria heretada. La muntanya del Canigó, el santuari dels Àngels, la *iclésia* i el campanar, el pi arraulit. Si ets a bosc, no el veuràs pas, el pi. Tan sols te n'has d'allunyar una mica ☹

Arribar de Barcelona, baixar del tren,
veure la Fàbrica i pensar: "Ja soc a casa" ↓

JÚLIA ALEU I PASTOR Fotografia
Martí Navarro Molina

Des de les alcades de Can Valldemia

L'olor de la terra, gebrades
a l'hivern, muntanya, rierols,
el campanar, i la gent,
la gent de Sant Martí Vell

A Sant Martí Vell som poca gent, però és un poble que des de ben petita ens ha acollit tant a mi com a la meva família. Els meus pares van comprar la casa poc després del meu naixement. Havien estat visitant masies per l'Empordà i, quan van trobar Can Valldemia (1243) –el que hi havia en aquell moment, perquè no hi havia ni finestres–, se'n van enamorar. Van decidir que aquest era el lloc on volien tenir la seva segona residència, que uns quants anys

després es convertiria en casa seva, i nostra (dels seus fills). Quan era petita veníem gairebé cada cap de setmana i els dies d'estiu. I quins marejos que agafava al cotxe pujant pel mig de la muntanya! Al cap del temps, m'hi vaig anar acostumant, i llavors com m'agradava anar en cotxe per les Gavarres! Quan faltaven un parell de setmanes per començar el curs de tercer de primària, els pares ens van dir que ens hi quedaríem a viure, així que vam anar a

↑ L'església i el poble de Sant Martí Vell

fer les maletes i vam tornar cap aquí. Jo ja tenia un parell d'amigues, del poble i de Madremanya, amb qui coincidiria a classe a l'escola de Bordils. A vegades em costava entendre què deien els meus companys, ja que feien servir expressions que jo no entenia i l'accent era bastant diferent del de Barcelona, la ciutat on havia viscut fins aquell moment.

Fa uns quinze anys, a Sant Martí Vell es va començar un casal d'estiu on ens vam apuntar tots els nens del poble, i els que ja no eren tan nens s'hi van apuntar a fer de monitors. Va ser molt especial ajuntar-nos tots els nens i joves del poble durant els dos o tres estius que va durar el casal. Recordo que una nit vam dormir a la plaça del poble fent bivac, i els grans ens explicaven històries de por del poble i de pobles del costat, com Celrà, on aniríem a dormir pocs dies després en una trobada de casals de la zona.

Quan era petita, em feia molta il·lusió participar tant al Pessebre Vivent com a la Fira Màgica.

Eren moments de trobada amb les meves amigues i també amb la gent del poble, dues ocasions en què el poble s'omplia de vida i treballàvem junts per crear un gran espectacle.

Una altra ocasió en què el poble s'omple és la Festa Major. Quan érem petits, amb els meus germans i amigues ens passàvem gairebé tota la festa fent salts als inflables i pescant aneguets. Era bastant difícil treure'ns d'allà. Al cap d'uns quants anys ho van treure, i recordo la llàstima que ens va fer, tot i que ja ens començàvem a fer grans i va deixar de ser una activitat del nostre interès. Llavors vam créixer i vam començar a anar a la festa de nit. Amb la Jordina, ens vam fer del Jovent i hi anàvem a ajudar sempre que podíem, tot i que al principi no podíem estar a la barra. Quan vam tenir l'edat, vam posar-nos a vendre tiquets i a servir beguda, i som tan pocs al Jovent que això de fer torns és una mica complicat, i tot i que de tant en tant sí que sortim, ens passem la major part de la nit darrere la barra. Just abans de la pandèmia vaig passar a ser presidenta del Jovent i vam fer un relleu generacional. La veritat és que em feia una mica de respecte, però alhora em feia molta il·lusió. A partir de llavors, ens havíem d'encarregar d'organitzar-ho tot els de la nova generació, i vam tenir la "sort" que, amb la pandèmia, hi havia moltes restriccions i la festa va haver de ser de petit format. Això ens va anar molt bé per entrenar-nos per als anys que vindrien en una festa com la de Sant Martí, que és la primera de l'estiu i hi ve tanta gent que no s'hi cap a la plaça.

I, ja que parlo de les festivitats i trobades, no vull deixar de parlar de la meva preferida, que és la de la revetlla de Sant Joan, que cau la setmana anterior a la Festa Major. Per celebrar la revetlla, el Jovent organitza un sopar a la plaça del poble on venen bastantes famílies i grups d'amics tant d'aquí com d'altres municipis de la Llera. I, com us podeu imaginar, els nens tiren petards tota l'estona (abans pertot arreu i ara ja només a la plaça del costat). Quins records de quan era petita!

Pel que fa a la zona geogràfica de Sant Martí Vell, té una bona extensió al massís de les Gavarres. Un massís que m'ha apropat a l'art: la connexió directa amb la natura en el dia a dia quan ets un nen és molt enriquidora. Poder treballar la terra amb les mans i entendre els processos, l'espera... et proporciona una visió més àmplia de la vida, i el fet d'haver de resoldre problemes et fa

ser creatiu. Tampoc em vull oblidar de mencionar la gran bellesa de la zona i la diversitat de textures que regala el paisatge.

Quan anava a l'escola, cada dia m'encreuava amb el ramat d'ovelles del pastor, l'avi de la Irene i en Guillem. Em quedava embadalida, tant me feia que triguessin més del compte a passar, no em cansava de veure aquella romàntica postal, dia rere dia. El ramat es va anar fent petit, fins que va deixar d'haver-n'hi.

El massís de les Gavarres m'ha apropat a l'art: la connexió directa amb la natura en el dia a dia quan ets un nen és molt enriquidora

Anys més tard, m'encreuava sovint amb en Gimpera, perquè tenia camps per la zona de les vinyes, al començament del camí dels Àngels, i, tot i que no ens paréssim a parlar, a mi m'agradava encreuar-me amb ell, que sempre anava amb el tractor petit. A vegades, al seu costat hi havia la seva dona, però ell i el tractor, sempre. De sobte, vaig deixar de veure'l i se'm va fer estrany. Poc després em van dir que havia mort, cosa que em va saber molt greu. A vegades, els veïns, encara que no hi parlis gaire, són gent amb qui t'encreues cada dia, i vulguis o no els agafes afecte.

En relació amb l'últim record mencionat, i per anar acabant, voldria parlar de com me'n semblen, d'especials, les relacions entre veïns que es creen als pobles. Per a la gent que hi és i sempre ho ha tingut potser no és quelcom que es valori gaire, però jo que vinc de la ciutat puc dir que quina sort tenim els que som de poble!

I què és més de poble que anar al bar del poble? Doncs des de fa un parell d'estius tenim la Terrasseta, el punt de trobada de la gent del poble, per on anem passant tots al llarg de la setmana, i també és el lloc per trobar-nos amb els amics d'arreu de la Llera.

Em sento molt afortunada d'haver anat a parar a Sant Martí Vell, i tant de bo m'hi pugui quedar a viure de gran, encara que és complicat trobar-hi habitatge assequible ☹️

KATERYNA SHKARINSKA Fotografia
Jesús Potrony Serret

Cervià, un diamant en brut

Aquí va començar tot.
El setembre de 2002, la meva
germana bessona i jo vam arribar
al poble des d'Ucraïna

Recordo perfectament el dia que vaig arribar a Cervià. Era el dimecres 25 de setembre de 2002, de nit. L'endemà vam decidir fer un passeig pel poble per descobrir-lo. Tot era nou i diferent del que estàvem acostumades. Des de petites ens encantaven les pel·lícules històriques. No distingíem les èpoques, però ens fascinava l'estètica del passat. Per això, aquest petit i silenciós poble de Cervià de Ter ens va enamorar amb la seva essència medieval.

El meu primer contacte amb el castell va ser precisament aquest dia. Estàvem passejant pel poble i de sobte em vaig fixar en una muntanya on destacava un petit tros de mur. No entenia què era allò i recordo que vaig preguntar al meu nou pare català si m'ho podia aclarir. Llavors no parlava ni català ni castellà, la meva mare em servia de traductora. De seguida la mare va fer la pregunta i després de dir no sé què es va girar i va contestar en rus: "És un castell!". "Un castell?", vaig pensar

jo. “No m’ho crec!”. Acostumada a les pel·lícules de Disney i de Hollywood, enlloc representaven un castell d’aquesta manera.

Des de llavors el castell em va cridar molt l’atenció. Hi anàvem molt sovint amb la meva germana, sobretot els dies de bona visibilitat, per gaudir d’una panoràmica immillorable: començant per l’esquerra, al fons es veia el castell de Montgrí; seguidament es veien els campanars de les esglésies de la llera del Ter; cap al mig, sobre la muntanya, blanquejava el santuari dels Àngels de Girona; després el castell de Sant Miquel de Celrà; l’església dels Sants Metges i, cap a la dreta, la muntanya coronada per la fortalesa de Sant Julià de Ramis; darrere es veien les Agudes del Montseny. Cervià està rodejat de muntanyes, però està assentat estratègicament a la plana, vora el riu Ter.

Sobre el poble predomina un turó d’uns 30 metres d’alçada coronat pel castell. A l’època romana era zona de pas, cosa que obligà els romans a construir vies de comunicació, ponts, mansions i vil·les. A l’època medieval seguia sent zona de pas i Cervià estava situat just entre l’antic comtat de Girona i el comtat d’Empúries. Ara segueix sent zona de pas, per desgràcia de poc interès. En part és un avantatge, perquè el patrimoni es preserva millor, però el gran desavantatge és que hi ha molta gent que travessa el poble cada dia i no coneix el seu ric patrimoni: el monestir benedictí del segle XI; les pintures romàniques del segle XII; el castell del segle X; la vil·la romana de la Quintana, del segle I aC; el tram de la Via Augusta; els forns del segle XVIII, etc.

EL CASTELL I LA PASSIÓ PER L’ARQUEOLOGIA

M’omplia d’orgull viure en aquesta petita joia de poble! Tenia clar que era necessari difondre tota aquesta història. Així va començar la meva relació amb la història i la passió per l’arqueologia. La història que es respirava a Cervià de Ter va determinar la meva carrera: vaig començar Història de l’Art a la Universitat de Girona. L’interès creixia més, i gràcies a diferents assignatures de la carrera vaig poder investigar a fons la història del monestir de Santa Maria de Cervià. Més tard vaig descobrir que hi havia una associació al poble, Cervià Antic, de la qual ràpidament em vaig fer

sòcia i vaig començar a fer visites guiades. Això va determinar una altra de les feines que exerceixo actualment: guia turística.

Després de viure aquí vint anys, puc afirmar que aquest poble s’ha convertit en casa meva. Durant aquests anys he conegut molts raconets de Cervià i els meus preferits són el castell i el monestir, sobretot el claustre, el lloc on es van casar la meva mare i la meva germana, i espero casar-m’hi jo.

Al castell li tinc una estima especial, perquè vaig tenir l’honor de participar en les excavacions arqueològiques. Al desembre del 2014 em vaig unir a l’equip dirigit pel doctor Lluís Palahí: l’objectiu era desenterrar-ne les estructures, determinar-ne els àmbits i descobrir-ne el moment de l’abandonament. Els treballs van durar fins a l’octubre del 2015, van ser durs en plenes onades de calor, però finalment es va assolir l’objectiu. Per al poble aquesta excavació va significar un abans i un després. La muntanya es va transformar en un castell. Va ser un canvi molt visible. Un any més tard ja teníem totes les estructures consolidades, restaurades, reconstruïdes i museïtzades. El castell estava preparat per rebre visitants. Recordant la meva primera impressió sobre el castell, admeto que el meu pare tenia raó: és un castell! Cada vegada que el visito recordo quant d’esforç hi vam invertir amb els meus companys arqueòlegs i arqueòlogues i els estic profundament agraïda.

VISITES GUIADES AL PATRIMONI MEDIEVAL

El monestir romànic de Santa Maria em va obrir la porta a l’apassionant món monàstic. L’església, datada l’any 1053, té una estructura de tres naus acabades en absis, un transsepte amb pintures romàniques del segle XII *in situ* i un dels claustres més antics de la plana gironina. L’interior de l’església està despullat de morter i calç, totes les pedres ens desvelen l’estructura dels murs. Originàriament estaven sota una gruixuda capa de calç decorada amb pintures bíbliques, amb escenes de sants i de la passió de Crist, desaparegudes avui dia. Aquest canvi es va produir als anys vuitanta del segle XX, quan va sorgir la voluntat de recuperar els edificis originals i es va procedir a eliminar tot l’estuc. La idea no va resultar gai-

El monestir romànic de Santa Maria de Cervià de Ter ↑

re encertada, ja que moltes pintures de diferents èpoques es van destruir i ja no es coneixeran mai.

En les meves visites guiades tracto aquest tipus de qüestions i la gent comparteix les seves observacions. Veure murs destapats s’ha convertit en la nostra quotidianitat, però desmenteixo aquests tòpics i faig entendre la realitat. L’aspecte actual de l’església no es correspon amb l’original. Tot i així, la restauració de l’interior de l’església està molt ben aconseguida. L’estètica és senzilla, però ens transporta visualment a l’època romànica. Un altre element que s’ha conservat molt bé és l’absis central, amb una acústica exquisida. Cada estiu organitzem un festival de música clàssica dins l’església i tots els artistes n’elogien la sonoritat.

Considero que Cervià de Ter és un diamant que s’ha d’anar polint i encara hi queda molt per fer: hi ha una vil·la romana sense excavar prop del monestir; a l’entrada del poble, durant les obres de la carretera, es va descobrir una mansió romana; hi ha uns forns de ceràmica amagats dins el bosc, i un llarg etcètera. Tot el patrimoni està en ús: el monestir és la seu de l’Ajuntament, hi ha un consultori

mèdic, els jutjats de pau i Correus. Al claustre s’hi fan casaments, obres de teatre i exposicions. L’església s’utilitza tant per fer litúrgia (misses, bateigs, casaments, enterraments...) com cultura, els concerts de música clàssica per exemple.

El castell és un espai visitable d’accés lliure i un cop a l’any es fa la Diada del Castell, que acaba amb un concert de jazz esplèndid a l’aire lliure amb una copeta de vi o un refresc. L’antic hospital situat al barri vell s’ha convertit en escola de música i la seu de Cervià Antic. El patrimoni de Cervià és un petit tastet del que podria ser. Per això és molt important seguir treballant, seguir investigant i seguir excavant.

Per últim, vull donar les gràcies a Cervià de Ter per acollir-me durant aquests vint anys i obrir-me els seus secrets a través del món de la investigació, la història, l’art, l’arqueologia i el guiatge. Tot va començar a Cervià de Ter ☺

TOT ENRAONANT

60
Carlota Gurt,
escriptora

64
Raquel Moron,
artista

68
En Joan de
la plaça

72
Eudald Carbonell,
arqueòleg

CLÀUDIA BUSSÉ Fotografia
Aniol Simon Surià

Carlota Gurt

De la comunió amb la natura a la redacció de *Sola*

Carlota Gurt i Daví és traductora, a més d'haver treballat com a cap de producció a La Fura dels Baus i a Temporada Alta. Els seus inicis en el món de la traducció van ser a partir d'encàrrecs de manuals i llibres de comunicació corporativa, fins que, un dia, li va arribar una novel·la. A partir de llavors, va prioritzar la traducció d'obres literàries, però això no va ser suficient per saciar la seva set de literatura. Actualment, viu entre Barcelona i la Pera, i es dedica a l'escriptura, cap on va fer el salt definitiu amb la seva primera novel·la, *Sola*

Amb la caiguda del sol d'una tarda del mes de març em presento a casa de Carlota Gurt amb un exemplar de *Sola* entre les mans i moltes ganes d'escoltar-la. D'entrada, el fet de conèixer-la al lloc on viu i escriu ja em sembla un marc perfecte per parlar còmodament del procés d'escriptura. Gurt em rep a l'entrada i de seguida ens asseiem a parlar. Instal·lades al menjador i amb el teló de fons dels seus fills, començo el reguitzell de preguntes sobre la seva trajectòria literària.

Després d'una breu introducció sobre els seus inicis, Gurt m'explica que va decidir escriure una novel·la perquè volia vèncer la por de no ser-ne capaç. Amb el repte de superar-se entre les mans, explica que va escriure *Sola* alhora que *Cavalcarem tota la nit* —el recull de contes amb el qual va guanyar el Premi Mercè Rodoreda de contes i narracions— a les hores lliures, és a dir, “els dissabtes i els diumenges de 9 a 11”. D'aquesta manera, podríem dir que va escriure totes dues obres en el que ella anomena “les hores mortes”, malgrat que, de mortes, en devien tenir ben poc, si tenim en compte tot el suc que en va treure. Ara bé, Gurt exposa, des de la modèstia, que no està del tot satisfeta amb el resultat de *Sola* i que podria ser millor, però sí que considera que “és una bona primera novel·la”. El que passa és que en algun moment s'ha de dir prou i parar d'escriure, rellegir i corregir. Per a Gurt, hi havia una necessitat de posar punt final a la novel·la, malgrat que “en una altra vida potser ho hauria fet diferent”.

Sola és, com diu l'autora, una “versió lliure” de *Solitud*, de Víctor Català. La protagonista de la novel·la, la Mei, és una dona que decideix tornar a la casa de bosc de la seva infantesa per dedicar-se plenament a escriure. El retorn no és fàcil i ha de fer front al seu passat i a la petja de la seva família, així com gestionar el present i una relació amorosa, a més d'encarar-se al futur —que és, *per se*— ple d'incertesa. D'aquesta manera, igual que la Mila arriba a l'ermita i la Mei torna a la casa natal, també hi apareixen personatges transposats, com l'Ànima i el Pastor, la presència de llegendes i el gran personatge de la natura, que es presenta alhora com un mite i una amenaça.

El fet d'escriure una versió lliure de *Solitud* parteix de l'impacte que va provocar-li la colpidora història de l'alliberament de la dona que narra Català. En la novel·la de Carlota Gurt, és la Mei qui inicia un viatge de reconeixement del lloc i

d'autoexploració acompanyada d'en Flavi, un curiós apicultor amb bagatge literari. Al llarg de la novel·la, que podríem descriure com psicològica, descobrim un personatge femení que es desconstitueix i canvia a mesura que la solitud impregna tots els racons de la seva vida.

Igual que Català, Gurt ens explica que no s'identifica amb l'etiqueta de *rural*, ja que, d'entrada, no li agraden les classificacions del tipus *literatura de dones* o *literatura rural*, ja que encasellen en un lloc a part de la —gran— literatura. A més, ella escriu sobre aquest entorn perquè és el que coneix i on viu, tal com altres autors escriuen sobre la ciutat i ningú no els etiqueta amb el nom de *literatura urbana*. Un cop més, podríem dir que Gurt escriu en comunió amb el seu entorn, l'ambient rural que l'acull des d'ara ja fa una colla d'anys. Avui en dia, tanmateix, alterna una setmana a la Pera i una a Barcelona, de manera que compagina dos estils de vida. La natura, transposada del paper escrit a la seva vida personal, podríem dir que “és un personatge més i no és ni bo ni dolent, sinó que té matisos, com la majoria de nosaltres”.

Malgrat que ens guardarem prou de revelar el final de *Sola* i de comprometre la ment verge de qui que encara no l'hagi llegit, val la pena comentar que ha causat efectes diversos, tots relacionats amb la sorpresa, entre els lectors. En els clubs de lectura s'ha fet molt d'èmfasi en el desenllaç, ja que la novel·la fa un gir que ens sorprèn i que es desmarca de la història ben coneguda de la Mila de *Solitud*.

Si hi parem atenció, el pacte que l'autora estableix amb el lector a l'inici de la novel·la ja n'anticipa el tema, i ho fa amb una citació d'Aristòtil: “Si viu sol, o bé és un Déu o bé és una bèstia”, modificada amb l'afegit personal “o totes dues coses”. Passats els primers capítols, la novel·la avança a un ritme angoixant, emfasitzat per la narració en primera persona i l'estructura de compte enrere. Es tracta d'una obra situada en un lapse de temps de 185 dies, que comença a l'abril i acaba al novembre, i cada capítol ens acosta més cap a un desenllaç que ens capgirarà els esquemes. Entremig, hi trobem llegendes i històries inventades, a més de citacions de personatges que no han existit i paraules creades per l'escriptora. D'aquesta manera, Gurt crea una novel·la original i única, que comença seguint els passos de *Solitud* i acaba caminant tota sola.

Gurt es mostra molt severa amb si mateixa i explica que viu instal·lada en el dubte metòdic,

Com en tota obra, els personatges tenen una part de l'autor. En aquest cas, la Mei que escriu és un reflex de la seva creadora, amb qui comparteix la inseguretad, el patiment i l'autocrítica

tal com ho fa la protagonista de *Sola*. Ara bé, no ens hem de deixar confondre, ja que la novel·la no és una obra d'autoficció i encara menys un llibre d'autoajuda, sinó que Gurt tan sols escriu tal com és i escriu des del jo. Una altra cosa és que els lectors, sovint, busquem herois i que la literatura ens salvi. Comptat i debatut, Gurt escriu des de la tradició de l'escriptora empordanesa, i hi afegeix ingredients de la seva experiència i intimitat, la qual cosa resulta en una novel·la que destil·la una aura de veritat que impacta el lector~

Sola és, com diu l'autora, una "versió lliure" de *Solitud*, de Víctor Català ↓

ANNA PRESAS QUINTANA Fotografia
Martí Navarro Molina

Raquel Moron

L'art com a eina de canvi social

La Raquel Moron, veïna de Sant Joan de Mollet, és una artista visual que fa divuit anys que treballa en projectes artístics personals i col·lectius

Després de molts dies de parlar-ne, avui hem quedat amb en Martí per entrevistar la Raquel Moron. I és que potser havien de passar les setmanes per trobar-nos un dia com el que fa avui: un cel clar de plena primavera ens acompanya a la terrassa de la Raquel, sota l'ombra del campanar de Sant Joan de Mollet. Fa poc que s'hi ha traslladat i ens ensenya com està adequant els espais. Quan arribem a dalt de tot, ens aturem a l'estudi: lluminós, tot empaperat de blanc i amb algunes obres a terra a mig fer. El temps se'ns fa curt per explicar i compartir experiències.

Va decidir estudiar Dret per les seves inquietuds socials i amb la voluntat de canviar el sistema des de dins, però aquestes preocupacions la van portar a expressar-se des del món de les arts, i per això més endavant es va llicenciar en Belles Arts. Aquests dos mons els ha unit a la seva obra més recent a través de projectes artístics i comunitaris.

Instal·lada primer a Sant Martí Vell i ara a Sant Joan de Mollet, segons Moron, a la llera hi ha vida d'artistes, hi ha molta gent que acciona projectes culturals, gent molt rica en inquietuds. I sentir-ho em fa entendre moltes coses que he viscut al meu voltant i que he trobat a faltar en altres indrets. Si hi ha un tret que diferencia la Raquel d'altres ar-

Raquel Moron
treballant al seu taller
de Sant Joan de Mollet

Eines de treball

tistes visuals és que no només la podem trobar en sales d'exposicions, sinó que el seu vessant social també es manifesta en altres branques, amb la voluntat de fer canviar les persones amb qui comparteix. Va créixer a Vidreres i és allà on va començar a endinsar-se en el món del lleure: ja fa una colla d'anys que forma joves als cursos de monitors de l'Escola d'Educadors Galligants. El 2004, juntament amb altres educadores i artistes, va fundar Art-Crea, una associació que desenvolupa projectes artístics comunitaris, entenent l'art com una eina de transformació social i la creativitat i l'ex-

A la llera hi ha vida d'artistes, hi ha molta gent que acciona projectes culturals

perimentació com eines que permeten l'expressió d'emocions i pensaments. Hi organitzen tallers per a famílies, joves i dones, i projectes artístics comunitaris com "The dreamers", un muntatge artístic en què els protagonistes són set menors que van decidir abandonar el seu país d'origen perseguint el somni d'arribar a Europa per aconseguir un futur millor, i comparteixen la seva història dins una caseta que simula una casa amb el públic que hi accedeix. El projecte s'ha presentat en nombrosos festivals i ha estat reconegut amb el premi del públic al Festival de Noves Dramatúrgies de Tarragona (FITT). És una coproducció de l'artista amb el Centre Cívic Barri Vell - Mercadal i amb la col·laboració de la Plataforma Girona Acull.

Els projectes artístics comunitaris els va començar a treballar ara fa vint anys, des de la institució Barcelona Art i Barri, un centre de recursos i una xarxa per al desenvolupament de projectes artístics comunitaris. La Raquel n'és part del grup promotor, que aglutina des d'artistes fins a professors universitaris. Aquest projecte representa un punt d'inici per treballar en aquestes dues disciplines que tant la representen. Al llarg de tot aquest temps ha desenvolupat altres recorreguts sensitius, en els quals l'espectador es converteix en un viatger, una experiència en tots els sentits. Recentment ha presentat el conte *El meu poble*, la lluna, que presenta al públic a través d'una aventura interactiva i participativa per descobrir de primera mà el personatge del conte. Aquest conte va ser escrit i creat entre Sant Martí Vell i Arles. Està fet amb aquarel·la, carbó i collage.

Creadora del festival Inund'Art

Des de l'any 2005 dirigeix Inund'Art, una plataforma cultural per a la promoció, la producció i l'exhibició de propostes en l'àmbit de les arts visuals i altres disciplines artístiques contemporànies. És una proposta més que consolidada que cada mes de juny reuneix a la ciutat de Girona artistes i col·lectius emergents i projectes d'art interdisci-

plinaris que desenvolupen un discurs propi i innovador. Un espai on els artistes puguin créixer. Per a la Raquel és un repte anual: les propostes són molt diverses i això fa que el format d'aquest festival o trobada anual també ho sigui. I, com totes les seves propostes, no és només l'associació Inund'Art la que ho organitza, sinó que hi ha una vintena d'associacions de caire diferent que també s'hi sumen.

Entre el blanc i les esquerdes

El seu estudi està situat a la part superior de la casa. Quan hi accedim, a terra hi ha algunes obres en què està treballant. Segons la Raquel, el moment personal en què es troba és de color blanc. A la seva obra hi predominen els elements naturals i hi mostra la part més personal. Totes les obres es componen de moltes capes i el procés de creació és molt lent, capes i capes. Uns dels elements que sempre hi han sigut presents són les esquerdes, hi apareixen des de ben petites fins a ben grans. Sigui en el format que sigui (en llibres objecte, damunt d'un llenç o en performances), hi predomina l'arrelament a la terra i el concepte de llibertat d'un mateix.

Va començar a ser artista amb la voluntat de compartir i construir. Va assistir a classes de pintura amb Montserrat Costa i mai ha deixat de formar-se. Als trenta anys va decidir estudiar Belles Arts. Aquesta inquietud per l'art la va portar fins al Senegal, on es va passar quatre mesos, per aprendre la tècnica del batik.

La Raquel és una artista tot terreny, i és que mai se li acaben les piles: en el moment de l'entrevista està en plena organització de la divuitena edició del festival Inund'Art, fent presentacions del conte *El meu poble*, la lluna, i, juntament amb altres artistes, fent entrevistes a veïns del Barri Vell de Girona amb l'objectiu de crear un arxiu sonor del procés de gentrificació de la zona~

MAR CAMPS I MORA Fotografia
Martí Navarro Molina

En Joan de la plaça

El veí més conegut de Celrà

Tot el dia voleia: carrer Major amunt, carrer d'Orriols avall. No fa pas tant, en Joan encara baixava de bosc carregat amb espàrrecs, bolets i cargols

En Joan Cabarrocas fa quaranta anys que viu a Celrà, però ell sempre recorda que és fill de Quart. Allà vol ser enterrat, amb la *seu* mare: "Jo a Celrà fins que em mori. Després, que em portin a Quart". Ella va ser qui li va comprar la casa al carrer del Doctor Romagós: "No és de Celrà qui no sap on viu en Joan", diu l'amiga Rut Quintana. I una mica té raó.

Amb una cigarreta als dits, una gorra i les claus penjades al coll, es fa farts de voltar. Això sí: ara no va pas gaire lluny. Pràcticament no es mou del casc antic (sí, casc antic, perquè a Celrà, de barri vell, no n'hi ha hagut mai). Com a molt, va fins a la Fàbrica Pagans. El primer que fa quan s'aixeca és anar al bar Centre a esmorzar; menys el

diumenge, que va a l'Ateneu. Després del primer cafè, en fa almenys un més, però en un altre bar. A la tarda, toca anar al casal d'avis. S'hi troba bé, a Can Ponac, i, de tant en tant, hi juga al dòmino.

Això de fumar diu que no ho pot pas deixar, que és un fanàtic del *tabaco*, que està *enaigat*. Explica que tampoc pot anar a bosc, que 72 anys són molts, tu. Pocs saben l'edat d'en Joan, que va néixer el dia de la Mercè de 1951. Però molts som qui el veiem, encara, baixant pel carrer dels Germans Sàbat -avui, d'Isidre Rossell- amb un manat d'espàrrecs o amb un cistell ple de bolets. Ara que ja no va a caçar bolets, pot dir d'on els treia: "De la muntanya que queda darrere la font de les Escalles, on hi ha una torre elèctrica. Doncs allà hi ha un *puesto* on es fan la tira de rossinyols, pinetells i rovellons". Després els venia al mercat del divendres. I ben cars, tu diràs! Els que es quedava per a ell, se'ls feia a la brasa amb una mica d'*ai* i prou. Sense julivert.

Els dies de pluja, sortia: "Cargolet, cargolet..., fica't dins el cistellet!", cantava. De frases com aquesta, en sap unes quantes: "Als de la Bisbal,

tant els fot quedar bé com mal"; "A Celrà, ni gent, ni bestiar", o "Els de Bordils es mengen la botifarra i deixen els fils".

Per la Festa Major, un barret de *cowboy*; per Nadal, un del Pare Noel, i el diumenge i per les eleccions, *traje* i un *sombrero*. Ara ja no du barrets, ni es posa un *traje* quan és festa, però el dia de les eleccions ronda per Can Ponac, on votem els del poble. Diu que no dirà a qui vota, però sempre se li acaba escapant, tu, com un esternut. I allà es queda, al col·legi electoral, fins que se saben els resultats. Si li pregunteu com veu aquest país nostre, Catalunya, us respondrà: "Em penso que hi haurà un espetec d'hòsties que farà feredat". I ho rematarà amb un "mau, mau", que per a en Joan vol dir "malament".

El diumenge va a missa. S'asseu als bancs de darrere de tot. No canta, només resa. Va a combregar i cap a casa, i cap a l'hort. Hi planta naps i quatre enciams. Poca cosa perquè, de salut, tot són *ais* i *uis*: "Estic cardat a base de bé, que els anys pesen i només es pot ser vell per força". I té un arbre que a l'*istiu*, si el veiéssiu, fa goig de tants *nispres*. Al jardí, també hi té violes i s'hi flaira romaní.

En Joan al seu jardí amb el *nispres* al fons

Demana a veure quan sortirà *La Llera*, que es farà famós. Aquí, de fet, ja ho és: tothom sap qui és en Joan de la plaça. Ell, les altres revistes, no les té pas, ho llença tot, "que no n'ha pas de fer res de l'altra gent". En canvi, sí que guardarà aquesta *Llera*: "Em fa gràcia tenir-la". També diu que algú li haurà de llegir aquestes paraules, que la seva vista "mau, mau", que els ulls se li fan petits~

"Jo a Celrà fins que em mori. Després, que em portin a Quart"

PITU PUJOL Fotografia
Jesús Potrony Serret

Eudald Carbonell

L'esperança no deixa lloc a l'atzar

Abans de veure'm amb l'Eudald i en Ramon Carbonell, vaig voler reflexionar sobre quin era el camí que havia de prendre la trobada, i vaig buscar el guiatge en l'ànima dels pensaments de l'Eudald. Quan llegia, sempre hi trobava dos engranatges que anaven associats: la raó i l'esperança, l'atzar i la desesperació

En primer lloc, en vaig extreure que no podem deixar espai a l'atzar en l'evolució humana, i és per això que necessitem un decàleg per guiar-nos, per establir un full de ruta. I, en segon lloc, l'esperança ha de ser la força que ens ha de portar a no defallir, a no caure en la desesperació d'espècie.

Aquesta dualitat de pensament em va remetre immediatament al fragment inicial de la novel·la de Charles Dickens Història de dues ciutats (Club Editor, 2020): "Era el millor dels temps, era el pitjor dels temps, l'era de la saviesa, l'era de l'estúpida, l'època de la fe, l'època de la incredulitat, l'hora de

la llum, l'hora de la tenebra, la primavera de l'esperança, l'hivern de la desesperació, ho teníem tot davant nostre, no teníem res davant nostre, tots aniríem de dret al cel, anàvem de dret a l'infern”.

Amb aquest inspirador passatge inicial, vull mostrar l'ambigüitat amb què ens vam moure durant la conversa iniciàtica mantinguda amb en Ramon i l'Eudald Carbonell. L'anar i venir, la teoria i la pràctica, en definitiva, allò empíric i allò intel·lectual va ser el motor que ens va portar a enraonar una llarga estona amb en Ramon Carbonell –pedagog i mestre establert a Cervià de Ter des de fa un grapat d'anys– i el seu germà mediàtic, l'Eudald Carbonell –arqueòleg multifacètic de carrera extensa i diversa–, lligat de manera indisociable al jaciment d'Atapuerca, però també arrelat a Cervià de Ter.

Dos mons, dues cosmovisions i dos punts de partida molt similars. Tots dos germans són nascuts a Ribes de Freser, i contra tot pronòstic van decidir venir a estudiar a Girona i no a Barcelona. Aquesta idea de descentralitzar Catalunya és important, així com potser també la idea romàntica que els va fer decidir resseguir els antics camins de la transhumància més que no pas els de les modes barcelonines.

Als inicis dels seus estudis, l'hàbitat més natural per anar a estudiar Arqueologia i Magisteri no era la capital gironina. No obstant això, tots dos van decantar-se per seguir a la província i dignificar el territori a través de la implementació de noves facultats i centres d'estudi. Així doncs, gràcies a aquesta decisió de la primera joventut, tenim dues personalitats molt interessants irradiant cultura a la zona de la llera del Ter.

El punt de partida del diàleg fou el recent llibre d'Eudald Carbonell, *El futur de la humanitat* (ARA Llibres 2022), que porta per subtítol *Decàleg* per a la supervivència de la nostra espècie, però en el fons vam parlar de la vida i de les persones. És evident que partim d'un títol provocador que desafía el lector i que el confronta amb la seva realitat tranquil·la i quotidiana. És un llibre que pretén interpel·lar-nos, fer-nos partícips de l'esdevenir futur, de no deixar a l'atzar la nostra evolució. L'autor mateix reconeix que el que busca en un primer moment és cridar l'atenció per crear així un moment de confusió i pensament crític.

En Ramon explica que ell fou el primer a llegir aquest decàleg, aquestes deu normes que ens

remeten als manaments bíblics que la tradició judeocristiana ha volgut plasmar en les taules de la llei baixades per Moisès del mont Sinaí. No voldria pas comparar l'Eudald amb Moisès, ni molt menys en Ramon amb Aaron, tot al contrari: ni l'un és un profeta, ni l'altre ens promet falsos ídols. Però sí que respiren una mica de cadascun d'ells. L'Eudald ens rep amb la seva habitual indumentària d'arqueòleg al seu estudi de Cervià, i en Ramon ens fa d'amfitrió barbut a la masia que comparteixen els dos germans amb la resta de la família: tots junts, però tots amb els seus espais i idees pròpies.

Són idees que es complementen i que fan de la trobada un diàleg entre germans més que no pas un monòleg. Així és com s'aprèn: escoltant i estant amatent a les subtils d'allò important que val la pena transmetre.

En un moment de la conversa, mentre estem desgranant els deu punts que encapçalen els deu capítols del llibre i mentre en Ramon posa dosis de realitat a les tesis de l'Eudald, aquest segon diu, categòricament: “Tot allò que no serveix es perd, s'oblida!”. Quanta saviesa popular hi ha en aquesta afirmació, en aquesta reflexió...

Comentem que, per exemple, durant l'edat mitjana es va perdre la capacitat constructiva de cúpules, i ell contesta: “Perquè no servien per a res”. És això: fins que no va haver-hi la necessitat de construir-ne de nou, i Filippo Brunelleschi va fer la cúpula de Santa Maria del Fiore de Florència, acabada el 1436, no es va reprendre aquest saber perdut durant generacions.

Cadascun dels punts de què tracta el llibre serveix per posar les bases d'una nova manera de fer, de marcar un nou inici, de començar de nou, tal com ho va haver de fer Noè després del gran diluvi o Lot després que Sodoma i Gomorra fossin arrasades per Déu.

Avui en dia no culpem Déu de les nostres desgràcies terrenals, som nosaltres mateixos qui ens hem encarregat de posar-nos en un atzucac. Tot i això, de la mateixa manera que ens hi hem posat, n'hauríem de saber sortir, o això és el que pretén mostrar-nos el llibre. Un camí o, potser més ben dit, un punt de partida per començar a traçar el camí.

El decàleg de l'Eudald no és ni molt menys tan catastròfic, però sí que ens fa evidents unes mancances que tenim com a espècie, i ens dona deu idees base per començar a sortir d'aquesta Sodoma

Fullejant una de les moltes publicacions de l'Eudald Carbonell sobre la prehistòria ↑

Tot i que artistes com Salvador Dalí i André Masson van apostar per l'atzar en l'art, l'Eudald és partidari de deixar a la mínima expressió la incertesa en l'evolució humana

L'Eudald i en Ramon
Carbonell enraonant sobre
la vida i el futur

Els éssers humans som primats en evolució buscant l'equilibri però hem d'evolucionar sense malmetre l'entorn

i Gomorra en la qual estem instal·lats. No per pecaminosa és perillosa, sinó que la nostra societat pateix per inconscient i atordida pel capitalisme.

En primer lloc, hem de tenir clar que s'ha de deixar de confiar en l'atzar, en la fortuna. L'evolució ha estat, fins avui en dia, guiada per la xiripa, com en deia el meu avi. La sort ha volgut que la nostra espècie esdevingui la predominant al planeta.

L'Homo sapiens és avui en dia a tot arreu i és capaç d'adaptar-se a totes les exigències. La no especialització és la clau, però alhora també la nostra debilitat. Per tant, deixant les tesis de l'atzar per al passat, ens hem de guiar per l'esperança i per la planificació: dues idees clau que ens han de portar a "planificar" el futur. Aquí és on ha d'entrar la proposta d'espècie: som primats en evolució buscant l'equilibri.

Cal agafar les regnes com a espècie i vertebrar el futur a través d'unes idees clau que l'Eudald té molt clares i que, com a bon germà, en Ramon rebutja i contrasta. És el diàleg entre un pedagog i un arqueòleg.

Un dels punts clau i més apassionants és la irrupció de les noves tecnologies. Ens permeten trencar l'espai físic i ens converteixen en éssers multidimensionals. No obstant això, no som capaços de gestionar-les amb eficàcia ni transversalitat. Fins que no estiguin a l'abast de tothom i per a tothom, aquestes noves tecnologies estan al servei de les classes extractives.

Tanmateix, tal com l'Eudald ens explica al llibre, l'espècie no havia patit mai una transformació així en un període tan curt de temps. El gènere Homo va trigar 700.000 anys a fer servir el foc. En canvi, el desenvolupament de la telefonia mòbil i

la seva socialització només estan separats per un període de trenta anys.

Per tant, tot enraonant, apreciem la sort de poder viure en aquest indret i en aquest moment, però això no ens ha de fer ni menys responsables ni menys conscients de la crisi d'espècie en què estem vivint. Hem de prendre una consciència planetària que ens porti a abolir la globalització per sucumbir a la planetització. És molt greu que avui en dia tinguin més llibertat de moviment les mercaderies que els éssers humans. Només acceptant la diversitat –que explica l'evolució de la vida– i la individualitat col·lectiva podem albirar aquesta esperança que ha de ser motor de canvi, de generació d'allò nou. No és el planeta el que està condemnat si no iniciem el procés de planetització. Som nosal-

tres com a organismes vius els qui patirem les conseqüències de no fer-ho.

I, després d'escoltar de primera mà totes aquestes idees primigènies fruit de molts anys de treball i reflexió, vaig tornar cap a casa amb un magnífic enciam que em va donar en Ramon, fruit de la seva perseverança i treball quotidià de la terra i de l'intel·lecte. I és que potser totes aquestes grans idees tan ben bastides i trenades per l'Eudald són més properes als nostres petits actes quotidians del que ens pensem. Qui sap si la revolució real és avorrir-se, defugir allò gran i tornar a allò petit, allò que es fa amb sentit i profunditat d'espècie...~

86
Can Cinto,
l'esbarjo bordilenc

86
La família Comalada
de Flaçà

90
La fàbrica d'embotits
de Ca l'Arpa

COSES D'ABANTES

XEVI JOU VIOLA Fotografia
Marti Navarro Molina

Can Cinto, l'esbarjo bordilenc

Fou un oasi per a molta gent, en una època fosca en què la diversió anava molt escassa i allà et podies alliberar de la monotonia quotidiana i de la moral nacionalcatòlica que t'havia imposat la dictadura franquista

A la gent de Bordils, i potser a molta gent dels pobles de la llera que ja tenen certa edat, parlar de Can Cinto els fa reviure i aflorar un munt de bons records, ja que era un punt d'escapament de la grisor dominant en aquells temps. Per què? Doncs perquè Can Cinto era un bar amb un dels primers televisors que hi va haver al poble, una sala d'espera, una botiga de queviures amb els seus bocois de vi, bidons d'oli, sacs..., una fonda, una sala de cinema i, sobretot, una pista de ball: la Pista Sau.

Però anem per parts, ja que la Josefina Sau Comas, filla d'en Jacint Sau Casademont, en *Cintet*,

un home d'aquells que no paren mai, ens té preparada tota una sèrie de documents que ha anat guardant amb els anys i amb els quals, recargolant la memòria, intentem fer una cronologia d'aquest establiment.

Comencen amb el seu besavi, que es deia Joan Sau Pi, que l'any 1907 va comprar un solar al costat de la carretera de Palamós, on després es va construir la casa. Llavors, va obrir un bar, establiment que va continuar el seu fill, Josep Sau Vila, que va ampliar el negoci habilitant la casa perquè fos una fonda. La Josefina també ens fa esment que el bar

de Can Cinto, que ja es deia així en aquella època, feia la funció d'estació del tren petit Girona-Palamós: el bar era la sala d'espera i era on es venien els bitllets, en un petit quiosquet que hi havia a l'entrada de l'establiment. Òbviament, això li donava molta vida, sobretot el dia que la gent anava a mercat a Girona. D'altra banda, tenien un telèfon per estar en contacte amb l'estació de Flaçà; per tant, podríem dir que van tenir el primer telèfon de Bordils, tot i que només era per comunicar-se amb les estacions veïnes, però a vegades s'havia utilitzat per donar encàrrecs.

En Josep, a més, tenia altres inquietuds, i, juntament amb uns quants joves de l'època, l'any 1927 va ser un dels fundadors de la Societat Recreativa Ateneu Bordilenc, amb l'objectiu de crear teixit social entre els socis organitzant balls i concerts, tant

durant la Festa Major com els dies festius que creguessin convenients. En aquesta Societat de l'Ateneu és on hi havia tota l'activitat cultural lúdica del barri de la Carretera, en els anys de rivalitat amb el barri del Poble, que girava entorn de la societat de la Joventut Bordilenc, amb seu a Cal Tet.

En Josep va tenir quatre fills: dos nois, en Jacint (pare de la Josefina) i en Joan, i dues noies, la Dolors i la Joaquina, i tot anava bé, fins que va arribar la maleïda Guerra Civil de 1936-1939. Els nois van anar al front i en Joan ja no en va tornar i no van saber mai més res d'ell, només van rebre una carta escrita personalment per Enrique Líster Forján en què comunicava a la família Sau de Bordils la desaparició del seu fill Joan Sau Casademont. D'altra banda, el local de la Societat Ateneu va ser requisat i utilitzat com a magatzem militar.

La Josefina Sau davant la caseta que fou el bar de la terrassa de la Pista Sau ↓

↑ Façana de Can Cinto l'any 1960

Una tarda de la Festa Major a la Pista Sau l'any 1981

LA SALA DE CINEMA

En acabar la Guerra, Jacint Sau Casademont, *Cinetet*, va tirar endavant el negoci del seu pare i, a més, a la sala de l'Ateneu va fer-hi una sala de cinema. L'1 de gener de 1942 s'hi va projectar la primera sessió, amb dues pel·lícules: *Carmen de Triana* i la de complement *Aventura en Polònia*, amb el NO-DO pel mig, i la va gestionar fins al març del 1944, que la va cedir a l'empresa Gimbernats, en *Toni Maco*, que també portava els cinemes de Celrà i de Flaçà. Ocasionalment, s'hi van representar algunes obres de teatre de la companyia anomenada Arc Bordilenc. Qui, d'aquella època, no recorda la representació magistral de *La ferida lluminosa*? Però a mitjan anys seixanta l'empresa que portava el cinema va decidir plegar. Llavors en Cintet va decidir renovar la Sala Ateneu i fer-la servir com a sala de ball a l'hivern. Corria l'any 1966 quan a Can Cinto hi havia ball, a la sala que havia estat el cinema. Ara bé, no va durar el que s'esperava, ja que al cap d'un parell d'anys va tancar, potser per la competència de la sala de ball de Flaçà, que ja tenia una clientela formada a les ballarugues de l'hivern. Però no van passar gaires anys fins que l'entusiasta cinèfil que mai ha tingut el poble de Bordils, en Narcís Combis, va llogar el local i, després d'invertir en la seva modernització, va retornar la sala als seus orígens:

el cinema. Li va posar el nom de Cinema Bordils, tot i que tothom el seguia anomenant "el cinema de Can Cinto". Aquesta activitat va durar fins que, a la primavera del 1983, va haver de claudicar davant les noves tecnologies i la competència de les grans distribuïdores, que van fer inviable tenir aquest cine "de poble". L'equipament va passar a ser un taller de fusteria i, més tard, una botiga de queviures, com encara ho és avui: La Botiga.

VIATJANTS I MÚSICS

El que sí que va continuar va ser la fonda, que, malgrat no tenir gaires habitacions, va estar molt sol·licitada per acollir-hi gent de pas com viatjants, músics..., i també havia fet una clientela fixa d'algunes famílies d'estiuejants, com la família Cascales, fidels a la seva cita estiuenca a Bordils. Estaven encantats amb els costums populars del poble, com per exemple que la nit de Sant Joan, la mainada que havia traginat trastos i rampoines per fer el foc, la convidaven a tocar el manubri a canvi d'un refresc i una pasta. A més, els regalaven petards i així els amenitzaven la revetlla.

També servien menjars casolans, que eren molt apreciats per la gent. La cuina anava a càrrec de l'Angelina Comas Serrainat, l'esposa d'en Jacint, que en moltes ocasions va ser l'encarregada de fer el men-

jar per a casaments, comunions o bateigs en aquesta fonda. La fonda de Can Cinto va tancar el 1970.

ELS BALLS A LA PISTA SAU

Mirant i remonent papers i contractes d'orquestrats que havien tocat a la Pista Sau, la Josefina Sau ens retorna uns anys enrere, ja que ens situa a l'any 1950, quan en Jacint Sau, amb la col·laboració de la família, engegà el projecte d'habilitar uns terrenys que hi havia darrere el bar per fer-hi una pista de ball. Aquesta pista, que en alguns programes podem trobar que la qualifiquen de "pista-jardí", programava ball cada diumenge d'estiu, que s'omplia de jovent dels pobles de tota la comarca. S'omplia de gent de totes les edats per fer-hi el vermut, escoltar concerts o ballar amb música en viu. Hi van passar orquestres famoses i bons grups musicals. Era una pista que tenia una part més elevada, o podríem dir-ne una terrassa amb un quiosc, que feia la funció de bar i on hi havia les taules i cadires per prendre alguna consumició, servida per uns eficients cambres que, amb el drap a l'espatlla, davantal blanc i una safata plena de gotos, es movien amb gran diligència per servir la nombrosa concurrència que gaudia de la frescor ombrívola dels arbres que hi havia, mentre escoltaven la música de les orquestrines i els grups que tocaven a l'escenari de l'altre costat de la pista. Al principi, com que la superfície ballable era de terra, a la mitja part hi havia un parell d'encarregats (en *Violet* i en Bartomeu *Banyes*) que, amb l'aigua d'unes semals que hi havia al costat de la pista, ruixaven a galledades tota l'àrea per minimitzar la polseguera que es produïa quan la gent ballava, mentre la mainada es posava al voltant, per intentar esquivar aquell broll d'aigua. Qui no recorda veure les noies assegudes al costat de la pista i els nois demanant-los per ballar? Les que tenien més requesta fins i tot anaven amb un bloc per fer-hi un llistat de les peticions. La Josefina també ens parla amb estimació de la fidelitat d'en Josep Fàbregas, *Pep Xapa*, que, dia sí, dia també, s'encarregava de vendre les entrades i, abans de la Festa Major, passava els abonaments dels *palcus* (llogges) a les famílies del poble. I hi afegeix: "Tampoc no hem d'oblidar dos personatges que, tot i no ser elements integrants de la pista, eren una estampa complementària que no faltaven mai a la cita.

Faig referència a l'Evarist *Confiter*, que, amb el seu carro de gelats, t'oferia aquell producte d'elaboració artesanal que feia la delícia de grans i petits, i, al seu costat, en Gregorio Vaquero, aquell vocalista, segons alguns poc valorat, per a altres un somiatruites (adjectiu que li adjudicaven amb tot l'afecte i estimació), que sempre s'esperava allà fora de la pista, amb l'*Evaristo*, fins ben avançada la segona part del ball, per entrar. Algunes males llengües deien que era per no haver de pagar entrada. Ves a saber!

Més tard, la pista es va emporlanar i es va distribuir en llotges, ja que també s'hi feia la Festa Major, quan s'engalanava d'allò més. D'altra banda, també s'havia utilitzat per fer-hi entrenaments i alguns partits de bàsquet, així com alguna demostració de patinatge artístic.

La pista va deixar de funcionar com a ball dels diumenges d'estiu el 1968; tot i això aquest lloc tornava a acollir els ballables durant la Festa Major, fins al 1985.

El bar de Can Cinto regentat per la família Sau, va tancar l'any 1982, més tard va tornar a obrir gestionat per altres persones i en diferents etapes, fins que, a dia d'avui, és una pizzeria.

Però, abans d'acomiar-nos de la Josefina Sau i del seu marit, en Joan Grabulosa, ens comenten que tota aquesta activitat festivosocial que Can Cinto ens ha ofert ha estat gràcies a l'esforç i l'emprenedoria primer d'en Jacint i, després de la seva tràgica mort en un accident el 1964, de la seva esposa, l'Angelina Comas, i les seves dues filles, la Josefina i la Isabel. Més tard amb el suport d'en Joan, el marit de la Josefina, van haver de continuar el negoci amb valentia i decisió, malgrat el gran buit que els havia deixat la mort del pare 📄

En Pitu Comalada, pare d'en Narcís
Comalada a finals dels anys 50

MIQUEL TERRADEZ Fotografia
Aniol Simon Surià

La família Comalada de Flaçà

Coneguda per la seva activitat
agrícola, ramadera i industrial

Si volem començar a tractar la trajectòria de la família Comalada, ho hem de fer des de la seva actual seu de Can Mundo, a Flaçà, i amb en Narcís Comalada. Ell m'explica que hem d'anar fins als anys cinquanta i començar a parlar de l'activitat en un principi agrícola i ramadera. En aquella època, en aquesta casa hi havia dos toros sementals ben coneguts pels habitants del mateix Flaçà i de Sant Joan de Mollet. Era habitual que les persones que tenien vaques hi anessin. Hi va haver fins a dotze vaques, a més dels dos toros ja mencionats. Així, es dedicaven a la venda de llet, que es munyia a mà fins que van tenir la primera màquina automàtica, l'any 1962. Disposaven de porcs d'engreix, amb unes dotze truges, i també se'n venien les cries (també tenien un porc semental perquè els veïns del poble hi portessin les truges).

Paral·lelament, també es dedicaven a la vinya. Tenien terrenys a Flaçà, a sobre de l'actual dipòsit de l'aigua i a la sorrera, avui en dia de la seva pro-

pietat. Aquesta activitat va durar fins fa uns cinquanta anys, quan la vinya es va haver d'arrencar a causa d'un hivern molt fred que va causar estralls en molts cultius de la zona. El raïm es premsava al mateix mas de Cal Mundo, que disposava d'una tina. El procés s'acabava a la Pera, on s'acabava de fer el procés a l'actual casa d'en Pere Condom. Aquesta important activitat de pagès es va acabar l'any 1969, quan es van vendre les darreres vaques i es va posar punt i final a aquesta etapa. Però en Josep, entre 1965 i 1969, va fer seguir les dues activitats.

TREBALLAR PER RENFE I LA PRESA COLOMERS

La família Comalada es va orientar aleshores cap al vessant industrial. D'aquesta manera, en Pere i en Josep Comalada van crear la primera empresa

↑ Màquina de l'any 1970 treballant a Salt, a l'obra de l'autopista AP-7

↑ Màquina del 2002 aparcada al garatge del mas Mundo

amb una màquina de cadenes, tragelles i remolcs amb tractors, i cinc treballadors: tres palistes i dos operaris de la barrina. Tenien un encàrrec important: havien de treballar en la doble via de la línia del tren, i ho van fer a Sant Jordi Desvalls, Gaüses, Sant Miquel de Fluvià, Vilajuïga, Vilamalla i Portbou. Van entrar dins una obra de Renfe que tenia diversos trams i era força complexa. Quan van acabar aquesta primera feina, van participar en les obres de la presa de Colomers, on disposaven d'una màquina pala de cadenes i també d'un tractor remolc per subministrar formigó, i on també bombejaven aigua per anar emplenant els pilars que s'estaven construint. Aquesta tasca s'havia de fer de dia i de nit. Sense aturar-se. Va finalitzar un any després, l'any 1966. Aquest moment va ser important, ja que marcava el final de l'associació dels dos germans. Van començar camins professionals diferents. Així, en Pere es va dedicar a les sorres d'arids i va obrir una planta per a ell, i l'altre germà, en Josep, va obrir una pedrera d'argila a Sant Martí Vell, d'on es van extreure

re tones de terra des del 1967 fins al 1984, any en què es va jubilar.

LA PEDRERA DE VACA MORTA

El seu fill Narcís va obrir una pedrera d'argila a Cruïlles, anomenada Vaca Morta. Va comprar dos camions, un Pegaso i un Magirus Dumper, i dues màquines, Caterpillar 930 i 215. L'extracció en aquest espai i la restauració es va fer del 1984 al 1992. Ja aquest any va tornar a Flaçà, on va obrir la sorra d'arids actual. En aquest cas, a nom de Narcís Comalada des del 1984. Tot això ho va fer amb dos camions Pegaso i quatre treballadors. L'any 1995 l'empresa ja tenia el seu nom actual, Comalada S.L. L'any 2002 s'hi va incorporar el seu fill, Jordi Comalada, com a enginyer tècnic de mines, i va substituir en aquesta funció dos tècnics: un de Barcelona, el senyor Rodríguez, i l'altre de Girona, el senyor Delasanta. L'any 2005 va entrar al negoci el seu germà, Josep Maria, per

LA RELACIÓ AMB EL RIU TER

Ens hem de remuntar a l'any 1972, quan cada dos anys feien la neteja del canal que serveix la central elèctrica Vinyals, de la qual ja he parlat en un article anterior d'aquesta revista. Uns dies després d'haver-lo publicat, l'Antonio Mármol, treballador de la central que ens va deixar al desembre de l'any 2020, em va explicar aquesta feina, que avui em ratifica en Narcís. Es tractava de tenir ben neta l'entrada del canal des del riu fins a la resclosa. Tot això a l'altura del terme de Sant Joan de Mollet. Per fer-ho, s'havia de travessar la llera i anar passant ciment a l'altra banda. Aquest formigó es canalitzava, i així es protegia aquesta entrada sense malmetre-la.

Aquesta activitat estava manada pels amos de la fàbrica de paper Torras. Tot això es feia amb set o vuit treballadors cap a la dècada dels anys cinquanta, aproximadament els anys 1955 i 1956. Com us podeu imaginar, treballaven amb carros i cavalls portant el portland, i al costat del riu hi tenien uns rails semblants als del tren amb la seva vagoneta. Anaven traginant el material i anaven posant el formigó.

Entre els anys setanta i vuitanta es van començar a fer esculleres, que es van portar amb màquines i camions des de Girona fins a Colomers. Ja no era necessari tenir aquest equip de persones que lluitava per mantenir un pas obert al Ter, evitar que el traçat anés més al nord i, sobretot, mantenir el canal Vinyals obert. Una gran lluita d'uns homes que es va acabar amb les innovacions que arribaven. Així, van aparèixer les gàbies de metall carregades de pedra, que encara es fan servir, i es preparaven al mateix lloc. Tot això en una època en què hi va haver una gran inundació, l'any 1964, que va arribar fins a la creu de Flaçà i va inundar tot el pla des del Ter fins al mas de Cal Mundo, que també està escriturat com el Molí Nou, perquè entre els anys 1800 i 1900 el molí funcionava, i per aquest motiu la masia es troba al costat de la riera de la Pera.

Una bona trajectòria agrícola, ramadera i industrial, la d'aquesta família, i centrada, com hem vist, en molts dels pobles de la nostra llera del Ter. Amb el nostre riu, hi han tingut una gran relació en uns temps en què el treball era intens i sacrificat, i als nostres camps i paisatge hi teníem, qui ho havia de dir, també vinyes

dedicar-se a la part extractiva com a responsable d'una màquina excavadora.

Pel que fa a la clientela, era àmplia i variada i arribava a totes les comarques gironines. La pedrera de Sant Martí abastava el barri de Palau de Girona, Banyoles, Regencós, Tamariu, Palamós i els darrers anys la fàbrica de la Pavicsa de la Bisbal. L'activitat de Cruïlles estava dedicada en la seva totalitat a Ceràmiques del Ter de la Pera. En l'actualitat, la sorra de Flaçà se centra en el Gironès, l'Alt Empordà, Camprodon i Setcases, entre altres indrets. Disposa de plantes d'extracció d'arids a Sant Jordi Desvalls, Flaçà i la Pera, on es fa l'envasament de sorra.

Actualment, l'extracció d'arids es fa Cervià de Ter, després d'haver explotat centenars de vessanes als municipis de Sant Jordi Desvalls i Colomers. A part d'aquesta activitat, també fan el transport a les constructores amb tres camions, sis màquines excavadores i una plantilla de set treballadors, que va arribar a ser de dotze abans de la crisi del 2008.

DAVID GUIXERAS I ÒSCAR HERRANZ Fotografia
Martí Navarro Molina / Arxiu

La fàbrica d'embotits de Ca l'Arpa

La petita història de la cansaladeria
i carnisseria “Viuda de Pedro Arpa.
Tocinería Ampurdanesa” de
Sant Joan de Mollet

Segons l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya, Ca l'Arpa és un casal urbà de planta rectangular i coberta de teula a dues vessants. Les parets són de pedra morterada i la façana principal és arrebossada i pintada; les obertures individuals, amb llosana de pedra i baranes de ferro forjat. L'inventari afirma, sense citar cap font, que aquest edifici havia estat un conegut hostel que a partir del 1858, amb la nova construcció de la carretera, competeix amb l'Hostal Gran de Flaçà.

En el número de tardor-hivern us parlarem de la primera etapa de Ca l'Arpa: de la fonda, documentada des de la primera meitat del segle XIX, que porten primer els Julià, una saga de fondistes a cavall de Mollet i Sarrià de Ter, i que el 1891 –en morir el seu home, Ignasi Julià Duran, amb qui no ha tingut fills– hereta Joaquina Arpa. I arribarem fins a la immediata postguerra, perquè Ca l'Arpa és, durant la Guerra Civil, un espai de resistència. Donarem veu als arxius.

A l'esquerra de la foto, Lola Arpa, filla de Miquel Arpa;
d'esquena, Pepita Arpa Galià

Avui ens referirem a la història més recent, i ho farem a través dels records de tres dones que van portar l'activitat administrativa a Ca l'Arpa, on hi va haver, entre els anys vint i els noranta dels segle passat, una carnisseria, una cansaladeria, una fàbrica d'embotits i una sala d'especejament. Ja fa més d'un any, el 17 de març de 2022, vam entrevistar Pepita Arpa Galià. Fa poques setmanes vam completar la informació parlant amb Anita Juncà i Marina Pujolà.

Filla de Carles Arpa Castelló i Pepita Galià Dalmau, nascuda l'any que va néixer també la Guerra, Pepita Arpa Galià té 87 anys. Els seus pares vivien a Sabadell, on Carles Arpa era guàrdia d'assalt. La Guerra els va portar a Mollet, a cal Galià, i la seva casa de Sabadell va ser bombardejada poc després. Carles Arpa va estar un temps empresonat a la Model i al vaixell-presó *Uruguay*, al port de Barcelona. La seva dona va morir el 1939, amb 27 anys i embarassada de tres mesos. Exiliat a França, Carles Arpa es va establir a Vichy i es va acabar casant amb una veïna de Mollet, Maria Miàs, que també havia hagut de travessar la carena. La Pepita no el va tornar a veure fins al 1964.

Pepita Arpa es va quedar a viure amb els avis materns, els Galià, a la casa del carrer Reial. Va anar a l'escola de Mollet fins als deu anys. Als disset va entrar al despatx de la fàbrica d'embotits i hi va treballar durant set anys, fins que es va casar, el 1960. Va substituir-la Anna Juncà Costa, Anita Juncà, amb qui ja havia treballat, colze a colze, els últims quatre anys.

DOLORS BATLLE, VIUDA DE PERE ARPA

Pere Arpa Castelló obre la carnisseria i la cansaladeria a mitjan anys vint, per complementar els ingressos de l'hostal. A la seva mort, el 1928, és la seva esposa, Dolors Batlle Perich, una dona amb molt de caràcter, qui agafa les regnes de l'empresa.

Tenen tres fills: en Narcís (Siset), la Margarida i en Miquel. Molt aviat l'ajuda el fill gran, que ha fet la Guerra amb la Lleva del Biberó. Acabada la Guerra, Dolors Batlle decideix tancar l'hostal i, aprofitant la infraestructura prèvia, munta una fàbrica d'embotits i l'encomana a en Narcís. En Miquel, més tranquil, treballador i emprenedor,

decideix dedicar-se a la fusta, al marge del negoci familiar. Els dos germans són com la nit i el dia. Segons la Pepita, si haguessin hagut de treballar junts, "s'haurien fet mal". La mare té molt clar que han de fer camins diferents.

En el seu moment més dolç, la fàbrica té una quinzena de treballadors. Arriben carregaments de porcs negres d'Extremadura, amb tren, a l'estació de Flaçà. Fa poc que ha acabat la Guerra, el greix té molta requesta. En Francisco Abel, en *Xicu Xiqueres*, és el matador. A vegades l'ajuda el seu fill.

Vicenç Puignau actua com a persona de confiança de la direcció i supervisa la producció de la fàbrica. Al cap d'uns anys, Puignau obrirà botiga i carnisseria a Sant Joan de Mollet, en un local que era propietat de la família Arpa. En Xicu Xiqueres combinarà les dues feines: a Ca l'Arpa i amb en Puignau.

LEGALITAT I ESTRAPERLO

Aquells anys es maten porcs i també vaques. Són temps difícils i alguns d'aquests animals se sacrifiquen fora dels conductes (avui en diríem *protocols*) habituals. Matar animals de nit, a la fàbrica, és una manera de generar ingressos que escapen al control fiscal. L'estraperlo sovinteja i les autoritats en tenen més o menys constància. El veterinari que controla les condicions sanitàries del producte segur que mira cap a una altra banda.

La producció es fa a la planta baixa. Un cop elaborats els embotits, s'han de pujar a pes, a força de cames i esquena, al pis més alt, la segona planta. Penjats en bastides, els embotits s'assequen al vent de tramuntana, que es deixa passar segons convé, obrint i tancant les finestres encarades a nord. Cap altra edificació barra el pas al vent.

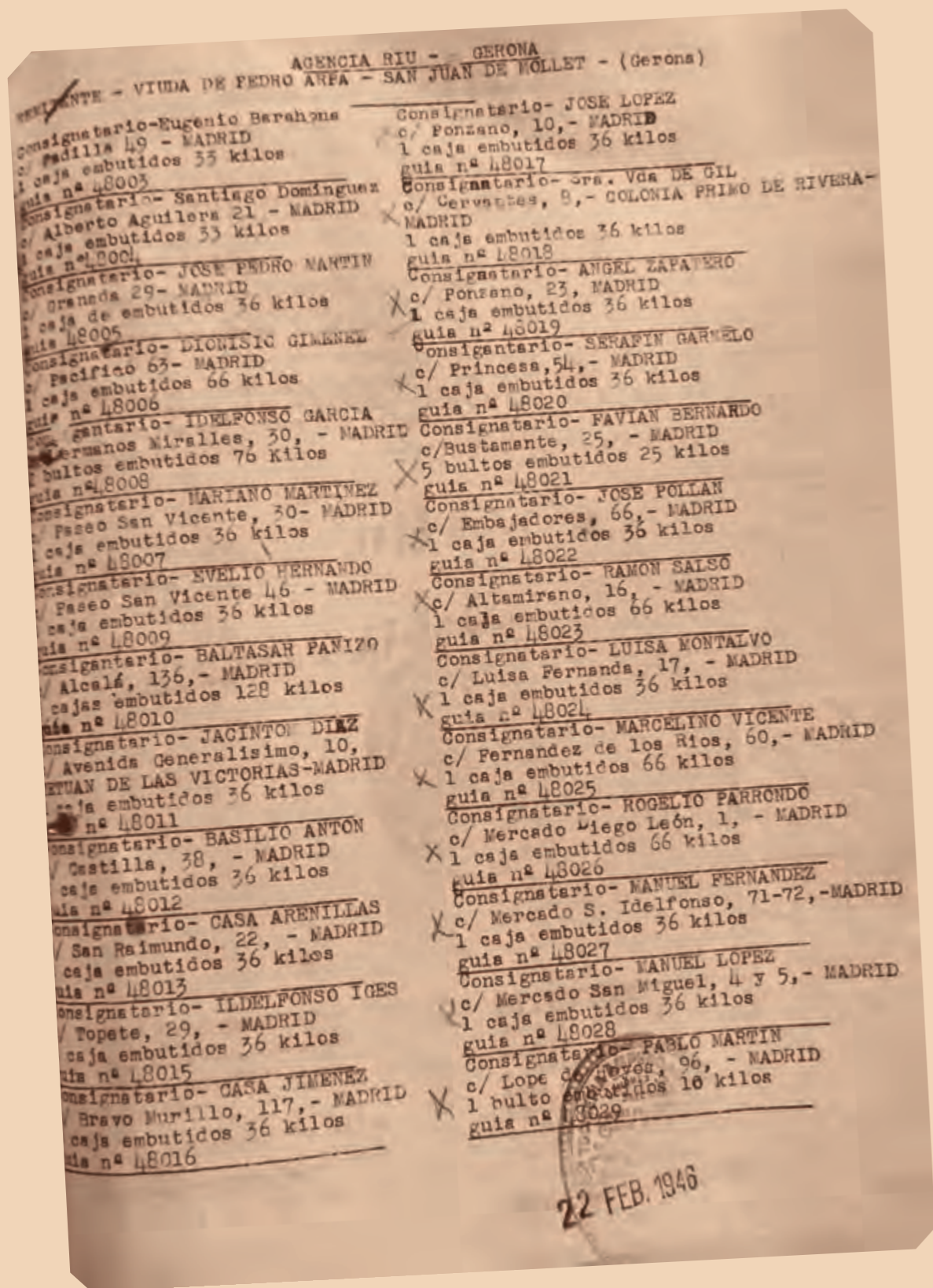
El 1956, amb setze anys, Anita Juncà entra a la fàbrica i, després de quatre anys de convivència, com hem dit, acaba substituint Pepita Arpa. Gràcies a ella i al seu home, en Josep Juncà, sabem detalls del dia a dia d'aquells anys a la fàbrica. L'Anita ens explica que l'activitat deriva, cada vegada més, de la fabricació d'embotits a l'especejament, i que acaba essent només sala d'especejament ja als anys setanta.

Si observem la façana del casal, veiem que hi ha múltiples entrades i obertures. A la banda est hi ha un gran portal, que és per on entren tant els productes (els camions hi poden accedir de

recules) com els treballadors (per una porteta menuda encabida a la gran portalada). La segona obertura toca al menjador, i a la part central hi ha l'entrada principal. La finestra següent, mirant cap a l'oest, correspon al despatx de direcció, on hi ha un armari amb documentació i la caixa forta. Més enllà, a sota d'una terrassa, trobem la porta de l'antiga carnisseria, ara tapiada.

Façana de Ca l'Arpa (foto de l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya) i logotips de l'empresa familiar. El que té forma circular és de l'artista Antoni Varés (1950); l'altre és anterior a la mort de Pere Arpa, que va tenir lloc el 1928 ↓

Relació de clients de Madrid i comandes (1946) ↑

Al primer pis hi ha habitacions, la sala gran i l'habitació principal, que és la de Dolors Batlle. A la part del darrere, a nord, hi dormen la Margarida i en Siset. Pepita Galià recorda que Dolors Batlle es passava el dia cosint per als treballadors de la fàbrica i no rebia cap assignació. Patia artritis i artrosi i es feia portar cortisona de França. Si havia de fer llit i necessitava res, picava a terra amb un bastó.

Al segon pis, com hem dit, hi ha l'assegador, ple de bastides, i una gran habitació damunt la sala gran, amb un armari ple de documentació.

CLIENTS I CARNS D'ACÍ I D'ALLÀ

La comunicació amb els proveïdors i els clients no és tan fluida com pot ser-ho avui; tot es fa per carta, tant les comandes com els pagaments. Per comprar i vendre es fan servir tant el xec com la lletra de canvi, ara pràcticament en desús. Les factures també viatgen per correu postal. A còpia d'escriure-ho tot, l'Anita recorda que es comptava amb representants a Osca, València i Andalusia. Evoca noms de clients associats a les localitats respectives: els productes viatgen fins a Cumbres Mayores, a Huelva, o Baños de Río Tobía, a Logroño. A Olot o a la Canya, a diversos clients se'ls envien pernills, llonganisses, fuets, lloms, baiones. Els transportistes recullen les comandes a la fàbrica, però a vegades s'han de portar a facturar, en carro, a l'estació ferroviària de Flaçà.

L'Anita recorda que a mitjan anys seixanta ja no es mata. Hi ha carn fresca de boví que arriba de molts quilòmetres enllà, d'O Porriño (Pontevedra), i carn congelada procedent de l'altra banda de món, de l'Argentina. El porc, fresc o congelat, pot venir del sud d'Espanya, de Galícia i també de l'Europa de l'est, de més enllà del teló d'acer.

Per al negoci de la vedella, l'empresari té dos socis: en Josep Daniel i en Modest Vicens. Cada divendres s'han de quadrar els comptes. També es planifica la setmana següent i es preparen els pagaments setmanals dels operaris, tant de l'empresa càrnia com d'un altre negoci dels Arpa: la bòbila que tenen al terme de Juià, a la banda sud de l'actual estació de tren de Bordils-Juià. També s'han de fer els talons que es negocien el dissabte de mercat a Girona, on el Cafè Savoy fa de centre

neuràlgic dels empresaris de la ciutat i comarca. Les oficines bancàries on tenen un compte obert són a Girona i s'aprofita el desplaçament per fer totes les gestions que cal.

L'Anita i en Josep, amb els vuitanta anys ja fets, ens expliquen que comencen a festejar després d'haver-se conegut a la fàbrica. Ella en porta els comptes i ell passa per l'oficina per pesar els productes. Ell li fa alguna broma, ella mig l'ignora. Ell insisteix, ella el continua ignorant. Fins que de mica en mica, tot i que en Josep sembla que vol festejar amb la minyona, comencen a fer travesses futbolístiques (aleshores *quinieles*) junts. I fins ara...

En Josep hi treballa des del 1959 fins als primers setanta. L'Anita, del 1956 als mateixos anys. A l'Anita la succeeix en el càrrec la Marina Pujolà. La Marina comença a treballar a la fàbrica el 1971, i ho fa fins a l'últim dia, a principis dels anys noranta. Des dels anys vuitanta que els impagaments sovintegen: la bola de deutes impagats creix i obliga a tancar l'empresa, que és petita i no té prou capacitat financera. L'amo ja és gran i els mètodes de direcció i gestió, antiquats; el negoci no rep saba nova, els fills de Narcís Arpa no el volen continuar. La fàbrica ha rebut moltes queixes i reclamacions, i devolucions de gènere. Algunes veus asseguruen que l'amo adultera l'embotit. A la Pepita, algun viatjant arriba a dir-li que s'ha "barrejat fang i carn".

Quan el silenci envaeix la fàbrica d'embotits, l'arxiu, que és a la casa que actualment ocupa l'Ajuntament de Sant Joan de Mollet, es trasllada a l'últim pis del vell casalot, allà on s'asseguen els embotits.

S'assecaven, diguem-ho bé 🍖

Logotip dels anys 40 del segle passat ↑

PENSA

MENTS

96
Francesc Prat

98
Lluís Muntada

100
Xavier Cortadellas

102
Nuri S. Sais

Francesc Prat

Escriptor
i poeta

Capvespre

A les 4 de la tarda vaig a la reunió de socis de la Junta de Compensació del Polígon Industrial de Celrà. Com que som al desembre, el sol ja es va acostant a la muntanya del Congost i la fred del vespre comença a estendre's. Tinc una sensació forta d'hivern i de pas del temps. M'ho he agafat amb calma: abans d'anar al local del carrer de les Bòbiles on ens hem de trobar abans a les 5, passejo pel camp que fou la bòbila de can Bosser recordant-hi les hores passades de nen i adolescent. Aquí sota hi deuen quedar els arcs del forn gros i una cúpula preciosa d'un altre forn que va fer construir el pare, fet amb massissos de la mateixa rajoleria, però que no va anar mai bé. El lloc, el vespre, el pas del temps fan que, més que en la blanor de les teules acabades de sortir del motlle, els massissos i les rajoles o les olors de la pluja sobre les estibes de feixines, pensi en en Si-

dro Rossell, en Lluís Poch i l'Ernesto Vilà. Tant en Sidro com en Lluís mantingueren tota la vida els seus ideals catalanistes i republicans, i jo en participava. Recordo que, quan tenia uns 13 anys, hi vaig anar amb un llibret d'en Cambó, *Per la concòrdia*. "Això llegeixes?", em va dir en Sidro mirant-se'l encuriolit, com si el retornés a un passat en què tenia més esperances i una bona feina a la Campsa i era alcalde per ERC. Per aquest seu compromís amb un sistema polític democràtic, acabada la Guerra es va haver d'amagar per evitar, com a mínim, la presó. Després va treballar a la bòbila fins que es jubilà, com en Lluís, i aleshores el pare la va tancar perquè no era rendible. Per descomptat que en Cambó, si bé era del país i es deia que havia plorat quan les tropes rebels van trepitjar territori català, no era un polític a qui apreciés: em digué que va ajudar Franco a pagar la Guerra i que res de concòrdia.

En Josep Reixach, de Can Bosch, mestre de Celrà i durant temps president de la Junta del Polígon Industrial, ja fa anys em va explicar que, poc després del 18 de juliol de 1936, ell, casualment, era per l'Aulet, on ara hi ha l'escola, just sobre la carretera de Juià, i va veure un carro carregat amb fustes daurades i imatges barroques plenes de colors que anava cap a la rajoleria de Can Bosser a cremar el retaule de l'altar major de l'església, d'un valor artístic evident, potser tant com el de Cadaqués o el d'Arenys de Mar. A vegades, recordant les nits d'hivern, aprenent al costat d'en Sidro com escampar bé la llenya de les feixines per tota la superfície del forn, ajudat per una forqueta de dues pues amb un mànec molt llarg, he pensat si ell s'imaginava aquells daurats barrocs, cremats el 1936, que volien guardar artísticament la llum dels dies dels segles XVII i XVIII, lluint per darra vegada amb intensitat absoluta quan els anava consumint el foc. No he oblidat aquelles flames potents, capaces de solidificar la terra durant segles, i nosaltres ho fèiem, just aquí, a la vora de la façana nord del cementiri del poble, ben a prop dels xiprers centenaris, tan esvelts i elegants.

A les 5, puntual, comença la reunió. Dels socis que fundaren el Polígon el 1971, ja cap és entre nosaltres, i de joves n'hi ha molt pocs, però aquelles decisions van condicionar la vida, les feines i l'urbanisme del poble. M'envaeix una sensació forta de ser d'un Celrà antic, amb una manera de viure ben diferent de l'actual. El primer projecte

industrial i urbanístic del Polígon era inviable i barroer. Després de moltes dificultats, amb pocs guanys per als que hi havien aportat la terra, hi feren modificacions. L'objectiu de la trobada d'avui és veure si es pot reconduir el subsector 3, una conseqüència de la gran quantitat de vessanes incorporades inicialment.

Al final de la reunió, en Jaume Bossacoma i en Joan Planas enraonen cordialment. En Jaume era alcalde quan es modificà el pla inicial del Polígon i en Joan n'ha sigut gerent durant temps: tots dos tenien punts de vista sovint oposats i defensaven interessos diferents. Admiro com conserven una bona relació, es tenen confiança, i com es parlen amb sinceritat: "Me les vas fer passar molt magres!". Abans d'acomiar-nos, en Jaume ens explica com va aconseguir que la Coqui Malagrida, hereva d'una família celranenca de propietaris rurals, cedís a l'Ajuntament la part nord de la quintana de Can Cors, ara parc públic, i la torre Desvern, una edificació d'origens visigòtics, d'un valor estètic i històric evident, que bé es mereix les olors que li venen del jardí del seu entorn.

En sortir, fa fred, els vells la sentim amb més intensitat. Ens acomiadem. Ja caminant en plena fosca pels carrers que he vist construir, penso que la llum daurada d'aquesta tarda o els colors del retaule barroc cremat ja són només memòria, perquè, si bé pretenem guardar instants de vida amb l'art, l'autenticitat d'un estil o la sensibilitat d'una època com la del gust dels segles XVII i XVIII, que amagava el seu horror al buit (*horror vacui*) i a la mort amb mil filigranes i curvatures de coloraines, no pot ser recuperada dos segles més tard, com pretén el retaule que va esculpir Ramon Pericay el 1964, en ple concili II del Vaticà. Fou mossèn Josep Ferriol, rector de la parròquia des de després de la Guerra, qui va anar estalviant de les recaptacions a les misses del diumenge amb la il·lusió de tenir un dia un retaule del gust del vell. Si la festa d'inauguració s'hagués fet pocs anys abans, en temps del bisbe Cartanyà, la sensibilitat hauria estat més en sintonia amb l'estil, però el bisbe ja era en Jubany, més en la línia de l'Església amb voluntat de retorn als valors evangèlics i de *l'aggiornamento*. D'aquella celebració se'n guarden unes fotografies en les quals veiem mossèn Josep cansat, com si se sentís incomprès i pertanyent a una altra època: els vells coneixem aquesta sensació ☹

Lluís Muntada

Escriptor i professor
de l'IES de Celrà

Austràlia

"Austràlia" és una narració inèdita de l'aplec de contes titulat *Els dies previs que l'Editorial Llibres del Segle* publicarà pròximament

Crèdit de síntesi, li'n deien, de l'últim treball de l'últim curs de la secundària obligatòria. Una tortura legal que durava una setmana. Es tractava de centrar-nos en un tema d'estudi monogràfic i d'esprémer-lo des de diferents angles: geogràfic, demogràfic, natural, social, econòmic, històric, literari, artístic, científic, etcètera. Durant quatre dies, els alumnes recollíem informació, la "matxembràvem" a la bona de Déu i, l'últim matí de curs, l'havíem d'exposar davant d'un tribunal de professors derrotats però a punt d'abraçar l'única fe raonable: les vacances d'estiu.

A la meua classe ens va tocar Austràlia com a tema. I a mi em van assignar al subgrup que buscava informació sobre la geografia i la natura de l'illa.

És evident. Me'n faig càrrec. Si les escoles, instituts, universitats i professors haguessin de conèixer la vida dels seus alumnes (la vida privada, la vida més de debò, vull dir), per algun o altre motiu cap matèria podria ser impartida ni estudiada.

I quan dic cap, vull dir *cap*.

És clar, els disculpo de tot. Ningú no estava obligat a saber que hauria estat preferible que a mi no m'hagués tocat fer un treball sobre Austràlia i que, per exemple, hauria anat molt millor

que m'haguessin apuntat al grup que estudiava la nostra comarca... Però ningú era culpable de res. Ni tan sols eren culpables els companys que van portar aquelles fotos magnífiques per il·lustrar la portada del treball: fotos de l'escull de corall que encercla centenars de quilòmetres de la costa australiana, i fotos del blau turquesa de l'aigua de la costa de Queensland, un blau que contrasta harmònicament amb el blanc immaculat de la sorra de la platja.

Hi estava destinat, jo. De per vida. Al capdavall, és molt difícil viure sense que la paraula *Austràlia* o res referit a aquesta illa t'assalti en qualsevol moment, per sorpresa, com ara l'altra nit, quan la Margaret va encetar una ampolla de vi 19 Crimes, un vi fantàstic, amb notes de cirera fosca, produït a Austràlia.

Nou anys abans d'aquell treball del crèdit de síntesi, quan vaig tornar de l'entrenament de bàsquet, ..., els de casa em van anunciar que la meua germana em tenia preparada una sorpresa. I sí. Sense ser vigília de festa ni haver-hi cap motiu de celebració en particular, la meua germana -catorze anys més gran que jo- m'havia fet un d'aquells pastissos de poma que m'enaiguaven només de pensar-hi.

Tots en conxorxa m'havien amagat que la Nora se n'anava el dia següent mateix, a trenc d'alba. Jo no sabia que aquell pastís era un comiat. I me'l vaig menjar com aquell que es menja el cor d'una persona estimada sense saber que es menja el cor d'una persona estimada. Els pares van preferir dir-m'ho l'endemà, d'una manera més amortida, quan ella ja era fora: "La Nora se n'ha anat lluny, mooolt lluny, i ara trigarem força temps a veure-la!", em va dir la mare tan bon punt em vaig llevar.

(Ara, amb el pas dels anys, crec que el zel que els pares van posar a amagar-me que la meua germana se n'anava estava endeutat al seu propi dolor per la marxa de la Nora. De més gran, l'explicació que em van donar sobre aquella ocultació és que un nen de set anys acabats de fer encara no podia copsar l'abast de les distàncies i el temps, i podia imaginar-se ves a saber quins tremebundismes. Per això van decidir que era millor un cop sec i sense la Nora al davant: dir-m'ho quan la meua germana ja fos fora. Per tant, de cap manera jo podia sospitar que aquella mateixa matinada, a les cinc en punt, sense que el tràfec de gent a l'habitació i al passadís de casa em despertés, carregaven les maletes al vell Renault-4 -comprat de tercera mà- i el pare duia la meua germana fins a

l'aeroport de Barcelona, des d'on agafava un vol cap a Sydney.)

La nit abans de marxar, ja a l'habitació, la Nora va apagar el llum i va encendre la bola del món per ensenyar-me on era Austràlia, cosa que no em podia estranyar gens, perquè sovint enceníem el globus terraquí pel simple goig de veure aquelles colorines de països que brillaven en la foscor i esclataven en reflexos centellejants a dalt del cel ras del sostre de l'habitació que ella i jo havíem compartit des de sempre. Ens agradava jugar a posar el dit sobre la bola del món i, amb els ulls clucs, fer-la girar a tot drap. Quan s'aturava, miràvem on ens havia tocat anar a viure. Al Caucas. A Sibèria. Al Japó. A Transsilvània. En una d'aquelles tirades, un dia el dit índex de la meua germana va quedar ancorat just al cim de casa nostra. Tots dos vam riure esvalotats.

Però aquella nit, com una herència embargada, la meua germana em va ensenyar on era Austràlia.

Austràlia era a l'altra punta del món, una illa gran com un continent, acolorida a la bola del món amb un taronja recremat al centre del territori i amb un verd líquid als límits d'una costa que fregava amb el mar blau, immens. "Per arribar-hi des d'aquí, només hauríem de fer un tobogan per sota terra", va dir la Nora marcant aquells dos cercles enfonsats que així que reia una mica se li formaven a cada galta.

La llitera de la meua germana quedava al cim de la meua. Aquella nit, abans de pujar-hi, encara sota la il·luminació tornassolada de l'esfera, amb les mans recolzades sobre l'espona del meu llit i amb les cames replegades sobre aquelles humils rajoles roses amb taques blanques, la Nora em va passar la mà pels cabells i, mentre els allisava i els esbullava, va dir-me: "M'agrada tant aquest remolí al mig!". Jo vaig mirar-la. I sempre que ho recordo veig allò que no vaig escriure al crèdit de síntesi perquè no era essencial per a la geografia d'Austràlia. No vaig escriure que la resplendor de la zona central de la gran illa que era Austràlia cobria la piga que la meua germana tenia a la part esquerra del llavi superior, i que a tot volt de la piga, estenent-se cap a la galta, s'hi expandia una aurèola de llum taronja, arroentada, flotant i blana, com per distreure la fúria dels oceans i tot el que prenen els onatges i els tobogans dels corrents submarins en la vastitud cega dels mai més en els sempre ☘

Xavier Cortadellas

Editor,
escriptor
i periodista

La carretera

Començo explicant una obvietat. Potser molestarà a algú, però espero que se m'entengui: al cap i la fi, les coses són com són, no pas com voldríem. Endavant, doncs! Per a molta gent que va amb cotxe, Celrà i Bordils avui són sobretot una nosa. Hi ha unes quantes rotondes; sovint, també molts altres cotxes, semàfors que funcionen durant moltes hores del dia, gent també a moltes hores... Com passa també a tots els altres pobles, quan es passa per Bordils o Celrà, a la velocitat que es pot circular un bon maratonista també seguiria. Com tots els altres conductors, jo també de tant en tant em trobo un ciclista que em deixa enrere. I naturalment ja sé que, si no hi haguessin fet fa molts anys la variant, a Sant Joan de Mollet i Flaçà passaria també això mateix. De fet, avui, el que passa en aquests dos pobles és que molta gent no hi ha anat mai. Si ho preguntéssim, estic segur que ens fariem creus de la gent que ens diria que no els coneix. Bé, de fet, també hi ha molta gent que no coneix la part més vella de Bordils o de Celrà. I no dic res de Juià o de la Celleria de Flaçà,

perquè els que els coneixen deuen ser els que ja van per a matrícula. Pobles per on es passa. Però deixem-ho.

En el temps que s'anava a peu o a cavall, suposo que arribar a un poble era una bona notícia. Segurament, molts dels que hi passaven no s'hi aturaven, però segur també que s'hi aturava molta més gent que no pas avui. Quan es feia fosc, un poble era un bon refugi: si feia fred, si s'estava cansat, si es tenia set o es tenia gana, era un bon lloc on aturar-se. Avui, en canvi, els pobles són una nosa. Ens agradi o no, el món actual és com les nostres vides: una autopista que fem servir per anar d'allà on vivim a allà on ens interessa; els pobles per on passa, encara que no quedin lluny, és com si no hi fossin.

Sempre més he recordat una conversa que vaig sentir un dia que anava en el que encara era la Sarfa. Va sonar un mòbil:

-Digues.

Ni "hola", ni "com estàs", ni res. La propietària del mòbil devia tenir quinze o setze anys. Vaig su-

posar que qui trucava era la seva mare. Naturalment, no vaig poder sentir què li deia. Només vaig sentir què contestava la que vaig suposar que era la filla. Si continueu llegint aquest article, haureu d'endevinar, doncs, les paraules de la mare, com també vaig haver de fer-ho jo.

-...

-No ho sé. Potser d'aquí a mitja hora.

-...

-És que aquesta Sarfa és d'aquelles que s'aturen a pertot. Encara hem de passar per aquell poble on hi ha una estació.

-...

-Ah, sí! Es diu Flaçà! Però ara no sé on soc ben bé. Suposo que en un altre poble, perquè estem aturats.

-...

-Em sembla que és una mica abans.

Si ara algú de vosaltres ha pensat que érem a Bordils, ha fet diana.

Vaig mirar dissimuladament aquella noia. Dubtava si dir-li on érem o si preguntar-li d'on era ella, o quant de temps feia què vivia entre Girona i la costa. Era un divendres al vespre. Per l'edat, per la manera com vestia i com parlava, semblava que era una estudiant que tornava a casa seva després d'haver passat la setmana a Girona. A més, parlava un català tan dolent com qualsevol de nosaltres. (Estava a punt d'escriure "tan bo com qualsevol de nosaltres", però avui això ja no es pot dir així, perquè tothom viu convençut que el català desapareixerà el mes entrant i que, dia que passa, pronom feble que deixem córrer.)

Al final, no vaig fer res de res. Per a mi mateix, vaig decidir que aquella noia era de Palafrugell o de Palamós.

Però m'equivocava. Va baixar a la Bisbal, com jo, i, diferentment del que em va passar a mi, a ella l'esperaven unes quantes amigues, perquè feia la bestiesa de cinc dies que no la veien.

I és que vivim no en el món que voldríem, sinó en el món d'avui. També, ens agradi o no.

Segona part

He escrit tota la primera part d'aquesta història per poder parlar de coses que avui semblen també d'una altra època. Aquest octubre vinent farà exactament vint anys que la Generalitat va aprovar un "Estudi informatiu i d'impacte de la variant

de la C-66 a Bordils". En el món virtual, es troba fàcilment anant a Google. En el món real, en canvi, el més calent d'aquella variant és a l'aigüera. I feia temps que ja no en sentia a parlar fins que, a mitjan mes de març, va saltar la notícia. Ben entès, ni sentia a parlar d'aquella variant ni tampoc de la que deien que volien fer perquè els cotxes s'estalviessin haver de travessar Corçà, la Bisbal i Vulpellac. Durant tots aquests anys, a la Bisbal han fet una minivariant que per a mi i per a molts com jo és un carrer que travessem a peu pràcticament cada dia. A Celrà, com ja sabeu, la variant fa una volta al polígon. A Bordils, res de res. Fins a mitjan març, doncs, el més calent era a l'aigüera.

I, no obstant això, tal com molta gent potser encara deu recordar, si la variant de Bordils i Celrà s'hagués fet, desdoblaria la variant actual de Flaçà i Mollet, passaria massa a prop de Juià, travessaria la C-66 cap a l'entrada de Celrà i, amb sort, amb seny i amb la lluita imprescindible que hauria calgut de tots nosaltres, hauria anat a trobar l'AP-7 a l'alçada de Medinyà. L'altra opció - suposo que també la més barata - hauria trinxat encara més el Congost, hauria anat cap a Sant Julià de Ramis i hauria tingut encara més impacte ambiental. Però ja he escrit que aquest article va de com són les coses i no de com voldríem que fossin. A mitjan març vam saber que tot això de moment ha anat aigua avall. Si més no, fins abans de l'any 2030. De moment, doncs, l'autovia aquella que volien que fos l'anella de les Gavarres sembla que, en els trams que ens afecten, serà més un tercer carril. Si l'arribaran a fer, jo no ho sé. I quan, no ho deuen saber ni ells. Ara per ara, jo només estic en condicions d'explicar que, d'aquí a uns quants anys, quan algú pugui en el que avui ja no és ni la Sarfa, potser sentirà una parlant pel mòbil explicant a la seva mare que, entre la sortida de l'autopista i Palamós, hi ha algunes cases.

-Vols dir alguns pobles?

-No ho sé, mama. Jo només estic veient cases ☹

Nuri S. Sais

Professora de
llengua i literatura
catalana

La por

*Premi a millor poesia en la categoria d'adults del I Certamen Literari
Sebas Parra de La Llera del Ter*

Què fas?

Sec en un banc de fang,
prop de la mar,
plou en els meus ulls.

Veig un mur fet de por,
no sé on vaig,
no sé on soc
ni qui soc.

I què vols fer?

Dir prou o dir més,
no sé si sé el que vull,
o no ho sé,
o si sols tinc por.

De què tens por?

Del pa que s'ha fet dur
i ja no val per res.
Del món, que no sent
el que dic.
Del vent, que de nit
brunz més fort.
Del cel, que és tan gris
com la mort.
De la neu, de la fred
i de res i de tot.
De dir no
quan he de dir sí.

De dir sí

quan he de dir no.

De fer tard

i no fer el que cal fer.

De la por

que ens fa rucs
i ens fa vells,
en un temps
fet pels folls,
en un jorn
que és tan greu
com la mort
i en què l'or
ho pot tot.

I no vull ser part del joc

que fa del món
un lloc més fosc.

Vull ser el crit

que venç la por,

Vull ser el tro,

el riu i el llot,
el vesc i el fong,
el res i el tot.

Vull ser el foc,

que tot ho pot.

Ves per on,

ja sé què vull,
ja sé qui soc.

La Llera del Ter
Estiu / 2023
Núm. 66

AJUNTAMENT DE BORDILS

Ajuntament de Celrà

AJUNTAMENT DE CERVIÀ DE TER

AJUNTAMENT DE FLAÇÀ

AJUNTAMENT DE
SANT JOAN DE MOLLET

AJUNTAMENT DE JUIÀ

AJUNTAMENT DE SANT MARTÍ VELL

AJUNTAMENT DE MADREMANYA

FRAGILE

AVUI EN DIA Una 'tubabu' a Burkina Faso / Les bessones Tapia de Celrà / Escoltar el propi cos
L'ESPIELL Paisatges escrits **TOT ENRAONANT** Carlota Gurt, escriptora / Raquel Moron, artista
/ Joan Cabarrocas de Celrà / Eudald Carbonell, arqueòleg **COSES D'ABANTES** Can Cinto,
l'esbarjo bordilenc / La família Comalada de Flaçà / La fàbrica d'embotits de Ca l'Arpa
PENSAMENTS Francesc Prat / Lluís Muntada / Xavier Cortadellas / Nuri S. Sais ●